

**SYNODE 15 - EINDVERSLAG VAN DE BISSCHOPPENSYNODE AAN
DE HEILIGE VADER FRANCISCUS (24 OKTOBER 2015)
INHOUDSOPGAVE**

INLEIDING

DEEL EEN
DE KERK, LUISTEREND NAAR HET GEZIN

Hoofdstuk I

Het gezin en de antropologisch-culturele context

- De maatschappelijk-culturele context
- De religieuze context
- De antropologische verandering
- De culturele tegenstellingen
- Maatschappelijke conflicten en spanningen
- Broosheid en kracht van het gezin

Hoofdstuk II

Het gezin en de maatschappelijk-economische context

- Het gezin als onvervangbare bron van de maatschappij
- Politiek ten gunste van het gezin
- Eenzaamheid en onbestendigheid
- Economie en gerechtigheid
- Armoede en uitsluiting
- Ecologie en gezin

Hoofdstuk III

Gezin, inclusie en maatschappij

- De derde levensfase
- Het weduwschap
- Het laatste seizoen van het leven en rouw in het gezin
- Personen met bijzondere behoeften
- Mensen die niet gehuwd zijn
- Migranten, vluchtelingen en vervolgd
- Enkele bijzondere uitdagingen
- De kinderen
- De vrouw
- De man
- De jongeren

Hoofdstuk IV

Gezin, affectiviteit en leven

- Het belang van het affectieve leven
- De vorming tot de zelfgave
- Broosheid en onvolwassenheid

Techniek en menselijke voortplanting
De uitdaging voor de pastoraal

DEEL TWEE HET GEZIN IN HET PLAN VAN GOD

Hoofdstuk I
Het gezin in de heilsgeschiedenis

De goddelijke pedagogie
De icoon van de Drie-eenheid in het gezin
Het gezin in de Heilige Schrift
Jezus en het gezin

Hoofdstuk II
Het gezin in de leer van de Kerk

Het onderricht van het Tweede Vaticaans Concilie
Paulus VI
Johannes Paulus II
Benedictus XVI
Franciscus

Hoofdstuk III
Het gezin in de christelijke leer

Het huwelijk in de scheppingsorde en sacramentele volheid
Onontbindbaarheid en vruchtbaarheid van de huwelijksverbintenis
De zegeningen van het gezin
Waarheid en schoonheid van het gezin

Hoofdstuk IV
Naar de kerkelijke volheid van het gezin

De innige band tussen Kerk en gezin
De genade van de bekering en van de vervulling
De barmhartigheid in het middelpunt van de openbaring

DEEL DRIE DE ZENDING VAN HET GEZIN

Hoofdstuk I
De vorming van het gezin

De voorbereiding op het huwelijk
De huwelijksviering
De eerste jaren van het gezinsleven
De vorming van de priesters en andere werkers in de pastoraal

Hoofdstuk II

Gezin, voortplanting, opvoeding

- Het doorgeven van het leven
- De verantwoordelijkheid voor de voortplanting
- De waarde van het leven in al zijn fases
- Adoptie en voogdijschap
- De opvoeding van de kinderen

Hoofdstuk III

Gezin en pastorale begeleiding

- Complexe situaties
- Begeleiding in verschillende situaties
- Onderscheiding en integratie

Hoofdstuk IV

Gezin en evangelisatie

- De spiritualiteit van het gezin
- Het gezin als onderwerp van de pastoraal
- De relatie met culturen en instellingen
- Het openstaan voor de zending

SLOT

Gebed tot de Heilige Familie

AFKORTINGEN

- AA Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie, decreet *Apostolicam Actuositatem* (18 november 1965)
- AG Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie, decreet *Ad Gentes* (7 december 1965)
- CKK *Catechismus van de Katholieke Kerk* (15 augustus 1997)
- CiV Benedictus XVI, encycliek *Caritas in Veritate* (29 juni 2009)
- DC Pauselijke Raad voor wetsteksten, instructie *Dignitas Connubii* (25 januari 2005)
- DCE Benedictus XVI, encycliek *Deus Caritas Est* (25 december 2005)
- DeV De heilige Johannes Paulus II, encycliek *Dominum et Vivificantem* (18 mei 1986)
- GS Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie, pastorale constitutie *Gaudium et Spes* (7 december 1965)
- EdE De heilige Johannes Paulus II, encycliek *Ecclesia de Eucharistia* (17 april 2003)
- EG Franciscus, apostolische exhortatie *Evangelii Gaudium* (24 november 2013)

- EN De zalige Paulus VI, apostolische exhortatie *Evangelii Nuntiandi* (8 december 1975)
- EV De heilige Johannes Paulus II, encycliek *Evangelium Vitae* (25 maart 1995)
- FC De heilige Johannes Paulus II, apostolische exhortatie *Familiaris Consortio* (22 november 1981)
- IL Derde Buitengewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode, De pastorale uitdagingen betreffende het gezin in de context van de evangelisatie, *Instrumentum Laboris* (24 juni 2014)
- LF Franciscus, encycliek *Lumen Fidei* (29 juni 2013)
- LG Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie, dogmatische constitutie *Lumen Gentium* (21 november 1964)
- LS Franciscus, encycliek *Laudato Si'* (24 mei 2015)
- MV Franciscus, bul *Misericordiae Vultus* (11 april 2015)
- NA Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie, decreet *Nostra Aetate* (28 oktober 1965)
- NMI De heilige Johannes Paulus II, apostolische brief *Novo Millennio Ineunte* (6 januari 2001)
- RM De heilige Johannes Paulus II, encycliek *Redemptoris Missio* (7 december 1990)
- VS De heilige Johannes Paulus II, encycliek *Veritatis Splendor* (6 augustus 1993)

INLEIDING

1. Wij Vaders, in synode bijeen rond paus Franciscus, danken hem dat hij ons bijeen heeft geroepen om met hem en onder zijn leiding na te denken over de roeping en de zending van het gezin vandaag. Wij bieden hem nederig de vrucht van ons werk aan, in het bewustzijn van de beperkingen die het laat zien. Wij kunnen echter zeggen dat wij voortdurend de gezinnen met hun vreugde en verwachtingen, met hun verdriet en angsten voor ogen hebben gehad. De leerlingen van Christus weten dat “er niets echt menselijks bestaat, dat niet in hun harten weerklank vindt. Hun gemeenschap wordt immers juist gevormd door mensen die, verenigd in Christus, door de Heilige Geest worden geleid op hun tocht naar het rijk van de Vader en die de heilsboodschap hebben ontvangen die aan allen verkondigd moet worden. Daarom voelt de Kerk zich werkelijk innig verbonden met het mensdom en zijn geschiedenis” (GS, 1). Wij danken de Heer voor de edelmoedige trouw waarmee zoveel christelijke gezinnen beantwoorden aan hun roeping en zending, ook ten overstaan van hindernissen, onbegrip en lijden. Naar deze gezinnen gaat de bemoediging uit van heel de Kerk, die, verenigd met haar Heer en gesteund door de werking van de Geest, weet dat zij een woord van waarheid en hoop heeft dat tot alle mensen moet worden gericht. Paus Franciscus heeft bij de viering waarmee de laatste fase van deze aan het gezin gewijde synodale weg is geopend, hieraan herinnerd: “God heeft de mens niet geschapen om in droefheid te leven of om alleen te zijn, maar voor het geluk, om zijn weg te delen met iemand anders die hem aanvult [...]. Het is hetzelfde plan dat Jezus [...] samenvat met deze woorden: “Maar in het begin, bij de schepping, heeft God hen als man en vrouw gemaakt. Daarom zal de man zijn vader en moeder verlaten om zich te binden aan zijn vrouw en deze twee zullen één vlees worden” (Marc. 10, 6-8; vgl. Gen. 1, 27; 2, 24). God “verenigt de harten van een man en een vrouw die elkaar liefhebben, en verbindt hen in eenheid en onontbindbaarheid. Dat betekent dat het doel van het huwelijksleven niet alleen is om voor altijd samen te leven, maar om elkaar voor altijd lief te hebben! Jezus herstelt zo de oorspronkelijke en oorsprong gevende orde. [...] Slechts in het licht van de dwaasheid van de belangeloosheid van de Paasliefde van Jezus zal de dwaasheid van de belangeloosheid van een enige huwelijksliefde *usque ad mortem* begrijpelijk blijken” (Homilie van de Mis ter gelegenheid van de opening van de synode, 4 oktober 2015).

2. Als bron van vreugde en beproevingen is het gezin de eerste en fundamentele “school voor menselijkheid” (vgl. GS, 52). Ondanks signalen van een crisis van het instituut van het gezin in verschillende contexten blijft het verlangen naar een gezin levend in de jongere generaties. De Kerk, ervaren in menselijkheid en trouw aan haar zending, verkondigt met overtuiging het “evangelie van het gezin”: ontvangen met de openbaring van Jezus Christus en ononderbroken onderricht door de Kerkvaders, de meesters van de spiritualiteit en het leergezag van de Kerk. Het gezin krijgt voor de weg van de Kerk een bijzonder belang: “De liefde was zo groot dat [God] begonnen is met de mensheid op weg te gaan, dat Hij begonnen is met zijn volk op weg te gaan, totdat Hij het rijpe moment bereikte en het grootste teken van zijn liefde gaf: zijn Zoon. En waar heeft Hij zijn Zoon heen gestuurd? Naar een paleis? Naar een stad? Om een onderneming te beginnen? Hij heeft hem naar een gezin gestuurd. God is in de wereld binnengetreden in een gezin. En Hij heeft dat kunnen doen, omdat dat gezin een gezin was dat een hart had dat openstond voor de liefde, dat de deuren open had staan” (Franciscus op het Feest van de Gezinnen, Philadelphia, 27 september 2015). De gezinnen van vandaag worden uitgenodigd als “missionaire leerlingen” (vgl. EG, 120). In deze zin is het noodzakelijk dat het gezin weer wordt ontdekt als een onmisbaar subject voor de evangelisatie.

3. De paus heeft de bisschoppensynode opgeroepen na te denken over de werkelijkheid van het gezin. “*In unum* samenkomen rond de bisschop van Rome is al een gebeurtenis van genade, waarbij de bisschoppelijke collegialiteit zichtbaar wordt in een weg van geestelijke en pastorale onderscheiding” (Franciscus, Toespraak ter gelegenheid van de Avondwake van gebed ter voorbereiding op de Buitengewone Synode over het gezin, 4 oktober 2014). In een tijdsspanne van twee jaar hebben de Buitengewone Algemene Vergadering (2014) en de Gewone Algemene Vergadering (2015) plaatsgevonden. Zij hebben de taak op zich genomen te luisteren naar de tekenen van God en de geschiedenis van de mensen, in trouw aan het Evangelie. De vrucht van de eerste synodale ontmoeting, waaraan het Volk van God zijn belangrijke bijdrage heeft geleverd, is gebundeld in de *Relatio Synodi*. Onze dialoog en onze reflectie zijn geïnspireerd door een drievoudige houding. Het luisteren naar de werkelijkheid van het gezin vandaag in het perspectief van het geloof en de complexiteit van de licht- en de schaduwzijden ervan. De blik op Christus om met een hernieuwde frisheid en hernieuwd enthousiasme opnieuw de openbaring te overdenken die door het evangelie wordt doorgegeven in het geloof van de Kerk. De dialoog in de Heilige Geest om de wegen te onderscheiden waarlangs men de Kerk en de maatschappij kan vernieuwen in hun inzet voor het gezin dat is gebaseerd op een huwelijk tussen man en vrouw. De christelijke verkondiging die het gezin betreft, is waarlijk een blijde boodschap. Het gezin wordt niet alleen met aandrang gevraagd om een antwoord te geven op de huidige problemen, maar het wordt vooral door God geroepen zich steeds meer bewust te worden van zijn eigen missionaire identiteit. De synodevergadering is verrijkt door de aanwezigheid van paren en gezinnen binnen een debat dat hen direct aangaat. Met behoud van de kostbare vrucht van de voorafgaande vergadering, die was gewijd aan de uitdagingen betreffende het gezin, hebben wij de blik gericht op de roeping en zending ervan in de Kerk en de hedendaagse wereld.

DEEL EEN

DE KERK, LUISTEREND NAAR HET GEZIN

4. Het mysterie van de schepping van het leven op aarde vervult ons met verwondering en verbazing. Het gezin dat op het huwelijk van man en vrouw is gebaseerd, is de schitterende en onvervangbare plaats van de persoonlijke liefde die het leven doorgeeft. De liefde wordt niet teruggebracht tot een illusie van het ogenblik, de liefde is niet een doel op zich, de liefde zoekt de betrouwbaarheid van een persoonlijk “jij”. In de wederzijdse belofte van liefde, in goede en kwade dagen, wil de liefde continuïteit van leven tot aan de dood. Het fundamentele verlangen om het liefdevolle, hechte net van het gezin tussen de generaties te vormen blijkt veelzeggend bestendig te zijn, verder te gaan dan culturele en religieuze grenzen en maatschappelijke veranderingen. In de vrijheid van het “ja” dat door man en vrouw voor heel het leven wordt uitgewisseld, stelt de liefde van God zich tegenwoordig en ervaart men deze. Voor het katholieke geloof is het huwelijk een heilig teken waarin de liefde van God voor zijn Kerk werkzaam wordt. Het christelijk gezin is daarom een deel van de beleefde Kerk: een “huiskerk”.

Het paar en het leven in een huwelijk zijn geen abstracte werkelijkheden, zij blijven onvolmaakt en kwetsbaar. Daar is de wil om zich te bekeren, te vergeven en opnieuw te beginnen steeds noodzakelijk. In onze verantwoordelijkheid als herders bekommeren wij ons om het leven van de gezinnen. Wij willen luisteren naar hun werkelijkheid van leven en hun uitdagingen en hen begeleiden met de liefdevolle blik van het Evangelie. Wij willen hen kracht geven en helpen hun zending vandaag te begrijpen. Wij willen hen ook in hun zorgen ruimhartig begeleiden door hun, uitgaande van de barmhartigheid van God, moed en hoop te geven.

Hoofdstuk I

Het gezin en de antropologisch-culturele context

De maatschappelijk-culturele context

5. Gehoor gevend aan wat de Heilige Geest ons vraagt, treden wij de gezinnen van vandaag tegemoet in hun verscheidenheid, wetend dat “Christus, de laatste Adam, [...] de mens voor zichzelf duidelijk maakt” (GS, 22). Wij richten onze aandacht op de hedendaagse uitdagingen die veel aspecten van het leven beïnvloeden. Wij zijn ons bewust van de belangrijkste richting van de antropologisch-culturele verandering waardoor het individu minder dan in het verleden wordt ondersteund door de maatschappelijke structuren in zijn affectieve leven en het leven in het gezin. Anderzijds moeten wij eveneens rekening houden met de ontwikkelingen van een extreem individualisme dat de gezinsbanden doet ontaarden door het idee te laten prevaleren van een subject dat zichzelf schept overeenkomstig eigen principes en zo aan iedere band de kracht ontnemt. Wij denken aan moeders en vaders, grootouders, broers en zussen, familieleden dichtbij en veraf en aan de band tussen twee families die ieder huwelijk smeedt. Wij moeten echter de beleefde werkelijkheid niet vergeten: de hechtheid van familiebanden blijft overal de wereld in leven houden. De toewijding aan de zorg voor de waardigheid van iedere persoon - man, vrouw en kinderen - etnische groepen en minderheden, evenals aan de verdediging van de rechten van iedere mens om in een gezin op te groeien blijft groot. Hun trouw wordt niet geëerd, als men niet opnieuw een duidelijke overtuiging van de waarde van het gezinsleven bevestigt door in het bijzonder ook in de verschillende culturen op het licht van het evangelie te vertrouwen. Wij zijn ons bewust van de sterke veranderingen die de aan de gang zijnde antropologische culturele omslag in alle aspecten van het leven bepaalt, en wij blijven er vast van overtuigd dat het gezin een geschenk van God is, de plaats waar Hij de macht van zijn heilzame genade openbaart. Ook vandaag roept de Heer man en vrouw tot het huwelijk, begeleidt Hij hen in hun gezinsleven en biedt Hij zich aan hen aan als een onuitsprekelijke gave; het is een van de tekenen van de tijd die de Kerk wordt geroepen te onderzoeken en te interpreteren “in het licht van het evangelie. Op deze wijze kan zij dan, op een aan elke generatie aangepaste wijze, een antwoord geven op de voortdurende vragen van de mensen over de zin van het huidige en toekomstige leven en over de onderlinge verhoudingen daartussen. Men dient dus de wereld waarin wij leven, en evenzeer haar verwachtingen, strevingen en haar dikwijls dramatisch karakter, te onderkennen en te verstaan” (GS, 4).

De religieuze context

6. Het christelijk geloof is sterk en levend. In enkele streken van de wereld neemt men een belangrijke daling waar van de religieuze presentie in de maatschappelijke ruimte, die invloed heeft op het leven van de gezinnen. Deze richting heeft de neiging de religieuze dimensie te verbannen naar de privé-sfeer en de sfeer van het gezin en dreigt het getuigenis en de zending van de christelijke gezinnen in de huidige wereld te belemmeren. In de maatschappelijke contexten van vergevorderd welzijn lopen de mensen gevaar iedere hoop te richten op het extreem najagen van maatschappelijk succes en economische welvaart. In andere streken van de wereld leiden de negatieve effecten van een onrechtvaardige economische wereldorde tot vormen van religiositeit die blootstaan aan sektarische en radicale vormen van extremisme. Hier dient men ook de bewegingen te vermelden die hun inspiratie vinden in politiek-religieuze fanatisme, dat vaak vijandig staat tegenover het christendom. Door instabiliteit te scheppen en wanorde en geweld te zaaien zijn zij de oorzaak van zeer veel ellende en lijden voor het leven van de gezinnen. De Kerk is geroepen de in het gezin beleefde religiositeit te begeleiden om deze te richten op een evangelische betekenis.

De antropologische verandering

7. In de verschillende culturen zijn relatie en toebehoren belangrijke waarden die de identiteit van het individu vormen. Het gezin biedt een persoon de mogelijkheid zich te verwezenlijken en bij te dragen aan de groei van de ander in breder maatschappelijk verband. De christelijke en kerkelijke identiteit zelf, ontvangen bij het doopsel, bloeit in de schoonheid van het gezinsleven. In de hedendaagse maatschappij neemt men een veelheid aan uitdagingen waar die in meer of mindere mate in verscheidene delen van de wereld zichtbaar zijn. In de verschillende culturen laten niet weinig jongeren een verzet zien tegen definitieve verplichtingen betreffende affectieve relaties en zij kiezen er vaak voor met een partner samen te leven of eenvoudigweg losse relaties te hebben. De daling van het geboortecijfer is het resultaat van verschillende factoren, waaronder de industrialisering, de seksuele revolutie, de angst voor overbevolking, economische problemen, het groeien van een op anticonceptie en abortus gerichte mentaliteit. De consumptiemaatschappij kan de mensen ook afhouden van het krijgen van kinderen, al was het maar om hun vrijheid en eigen levensstijl te behouden. Sommige katholieken vinden het moeilijk om hun leven te leiden overeenkomstig de leer van de katholieke Kerk betreffende huwelijk en gezin en in deze leer de goedheid te zien van Gods scheppingsplan voor hen. In sommige delen van de wereld gaat het aantal huwelijken achteruit, terwijl uit elkaar gaan en scheiden niet zeldzaam zijn.

De culturele tegenstellingen

8. De culturele tegenstellingen die werken op het gezin, laten in grote gebieden van de wereld een tegengesteld beeld zien, ook onder de massale invloed van de media. Enerzijds genieten huwelijk en gezin veel achting en is nog altijd het idee overheersend dat het gezin de veilige haven is voor de diepste en meest bevredigende gevoelens. Anderzijds heeft dit beeld soms de trekken van buitensporige verwachtingen en dientengevolge van wederzijdse, overdreven pretenties. De spanningen die door een extreme individualistische cultuur van bezit en genot worden veroorzaakt, brengen binnen het gezin een dynamiek van onverdraagzaamheid en agressiviteit teweeg. Hier kan ook een bepaalde visie van het feminisme worden vermeld die het moederschap aanklaagt als een voorwendsel voor de uitbuiting van de vrouw en een belemmering van haar volle verwezenlijking. Vervolgens neemt men de toenemende tendens waar om het voortbrengen van een kind op te vatten als puur een instrument voor zelfbevestiging, die met welk middel dan ook moet worden bereikt.

Een hedendaagse culturele uitdaging van groot belang komt naar voren in de genderideologie, die het verschil en de natuurlijke wederkerigheid van man en vrouw ontkent. Zij heeft een maatschappij zonder verschil in geslacht op het oog en holt de antropologische basis van het gezin uit. Deze ideologie heeft opvoedkundige projecten en standpunten op het gebied van wetgeving ten gevolge die een persoonlijke identiteit en affectieve intimiteit bevorderen die radicaal zijn losgekoppeld van de biologische diversiteit tussen man en vrouw. De menselijke identiteit wordt toevertrouwd aan een individualistische keuze, die ook in de loop van de tijd kan veranderen. In de visie van het geloof draagt het menselijk verschil in geslacht het beeld en de gelijkenis van God in zich (vgl. Gen. 1, 26-27). "Dit zegt ons dat niet alleen de man op zich beeld is van God, niet alleen de vrouw op zich beeld is van God, maar ook man en vrouw, als paar, beeld van God zijn. [...] Wij kunnen zeggen dat zonder de wederzijdse verrijking in deze relatie - in denken en handelen, in affecten en werk, ook in het geloof - de twee evenmin ten diepste kunnen begrijpen wat het betekent man en vrouw te zijn. De moderne en hedendaagse cultuur heeft nieuwe ruimtes geopend, nieuwe vrijheden en nieuwe diepten voor een verrijking van het begrip van dit verschil. Maar ze heeft ook aanleiding gegeven tot nieuwe twijfels en

veel scepsis. [...] Het verwijderen van het verschil [...] is het probleem, niet de oplossing” (Franciscus, Algemene audiëntie, 15 april 2015).

Maatschappelijke conflicten en spanningen

9. De affectieve en geestelijke kwaliteit van het gezinsleven wordt ernstig bedreigd door de toename van de conflicten, de verarming van de hulpbronnen, de migratieprocessen. Gewelddadige religieuze vervolgingen, in het bijzonder ten opzichte van christelijke gezinnen, verwoesten hele gebieden van onze planeet en veroorzaken bewegingen van een uittocht en immense golven van vluchtelingen die een grote druk uitoefenen op de vermogens van de ontvangende landen. De op deze wijze beroofde gezinnen worden zeer vaak gedwongen tot ontworteling en tot de rand van uit elkaar vallen gebracht. De trouw van de christenen aan hun geloof, hun geduld en hun gehecht zijn aan hun land van oorsprong is in elk opzicht bewonderenswaardig. De inspanningen van alle politiek en religieus verantwoordelijken om de cultuur van de rechten van de mens te verspreiden en te beschermen zijn nog steeds onvoldoende. Men moet nog steeds de gewetensvrijheid respecteren en een harmonieuze co-existentie tussen alle burgers, gebaseerd op burgerschap, gelijkheid en gerechtigheid, bevorderen. Het gewicht van onrechtvaardige economische en maatschappelijke politiek heeft ook in de welvarende maatschappijen een ernstige invloed op het onderhoud van de kinderen, op de zorg voor zieken en bejaarden. De alcohol-, drugs- en gokverslaving is soms een uitdrukking van deze maatschappelijke tegenstellingen en het onbehagen dat er voor het leven van de gezinnen uit voortvloeit. De opeenhoping van rijkdom in de handen van weinigen en het ontvreemden van middelen die bestemd zijn voor de ondersteuning van het gezin, doen de verarming van de gezinnen in veel streken van de wereld toenemen.

Broosheid en kracht van het gezin

10. Het gezin, de fundamentele menselijke gemeenschap, lijdt in de huidige culturele en maatschappelijke crisis smartelijk onder zijn verzwakking en broosheid. Niettemin laat het zien dat het in zichzelf de moed kan vinden om het hoofd te bieden aan de ontoereikendheid en de afwezigheid van de instellingen met betrekking tot de vorming van de persoon, de kwaliteit van de maatschappelijke band, de zorg voor de meest kwetsbare subjecten. Het is dus bijzonder noodzakelijk op de juiste wijze de kracht van het gezin te waarderen om de broosheid ervan te kunnen ondersteunen. Een dergelijke kracht is in wezen gelegen in het vermogen ervan om lief te hebben en te leren liefhebben. Hoe gewond een gezin ook kan zijn, het kan, uitgaande van de liefde, altijd groeien.

Hoofdstuk II

Het gezin en de maatschappelijk-economische context

Het gezin als onvervangbare bron van de maatschappij

11. “Het gezin is een school voor rijkere menselijkheid [...] het is het fundament van de maatschappij” (GS, 52). Het geheel van betrekkingen van verwantschap buiten de nauwe kring van het gezin biedt een kostbare steun bij de opvoeding van de kinderen, het doorgeven van de waarden, het behoeden van de banden tussen de generaties, de verrijking van een beleefde spiritualiteit. Terwijl in sommige streken van de wereld dit gegeven ten diepste behoort tot een wijd verspreide maatschappelijke cultuur, lijkt dit elders onderhevig aan slijtage. Zeker, in een tijd van aanmerkelijke versnippering van levenssituaties vormen de vele niveaus en de facetten van de relaties tussen gezinsleden en verwanten vaak de enige punten van verbinding met de

oorsprong en banden binnen het gezin. De steun van het gezinsnetwerk is nog noodzakelijker waar mobiliteit op het gebied van werk, migraties, rampen en vlucht uit het eigen land de stabiliteit van de kern van verwantschap in gevaar brengen.

Politiek ten gunste van het gezin

12. De autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor het gemeenschappelijk welzijn, moeten zich serieus geëngageerd voelen ten opzichte van dit primaire maatschappelijk goed dat het gezin is. De zorg die het bestuur van een burgermaatschappij moet leiden, is het mogelijk maken en bevorderen van een gezinspolitiek die de gezinnen, op de eerste plaats de armste, ondersteunt en bemoedigt. Het is noodzakelijk om concreter de compenserende werking van het gezin in de context van de moderne “welfaresystemen” te erkennen: het verdeelt op zijn beurt weer de hulpbronnen en verricht taken die onmisbaar zijn voor het algemeen welzijn door eraan bij te dragen de negatieve effecten van maatschappelijke ongelijkheid weer in evenwicht te brengen. “Het gezin verdient bijzondere aandacht van de kant van de verantwoordelijken voor het gemeenschappelijk welzijn, omdat het de fundamentele cel is van de samenleving, die hechte banden van verbintenis aandraagt waarop de menselijke samenleving is gebaseerd, en met het voortbrengen en opvoeden van zijn kinderen de vernieuwing en de toekomst van de maatschappij verzekert” (Franciscus, Toespraak op de luchthaven van El Alto in Bolivia, 8 juli 2015).

Eenzaamheid en onbestendigheid

13. In de culturele contexten waar de relaties broos zijn gemaakt door egoïstische stijlen van leven, wordt eenzaamheid steeds meer een wijd verbreide toestand. Vaak ondersteunt alleen het gevoel van de tegenwoordigheid van God de mensen ten overstaan van deze leegte. Het algemeen gevoel van machteloosheid ten opzichte van een drukkende maatschappelijk-economische werkelijkheid, van groeiende armoede en onzekerheid betreffende werk, verplicht steeds vaker ertoe naar werk ver van het gezin te zoeken om het te kunnen onderhouden. Deze noodzaak bepaalt een langdurige afwezigheid en scheiding, die de relaties verzwakken en de leden van het gezin van elkaar isoleren. Het is de verantwoordelijkheid van de staat op het gebied van wetgeving en werk de voorwaarden te scheppen om de toekomst van de jongeren te waarborgen en hen te helpen hun plan om een gezin te stichten te verwezenlijken. De corruptie die deze instellingen soms ondermijnt tast ten diepste het vertrouwen en de hoop aan van de nieuwe generaties, en niet alleen van hen. De negatieve gevolgen van dit wantrouwen zijn duidelijk: van de demografische crisis tot moeilijkheden met de opvoeding, van de moeite om het leven dat wordt geboren, te ontvangen tot het ervaren van de aanwezigheid van bejaarden als een last, tot aan het zich verbreiden van een affectief onbehagen dat soms uitloopt op agressiviteit en geweld.

Economie en gerechtigheid

14. Materiële en economische conditionering beïnvloedt op twee manieren het gezinsleven: zij kan bijdragen aan de groei ervan en het ontstaan ervan vergemakkelijken of het bloeien, de eenheid en de samenhang ervan belemmeren. Economische dwang sluit de toegang van gezinnen tot opvoeding, cultureel leven en actief maatschappelijk leven. Het huidige economische systeem veroorzaakt verschillende vormen van maatschappelijke uitsluiting. De gezinnen lijden in het bijzonder onder de problemen die het werk betreffen. De mogelijkheden voor jongeren zijn gering en het aanbod van werk is zeer selectief en onbestendig. De werkdagen zijn lang en worden vaak verzwaard door lange reistijden. Dit helpt de gezinnen niet

om bij elkaar en bij de kinderen te zijn om zo hun relaties dagelijks te voeden. “Een groei in gerechtigheid” vraagt om “beslissingen, programma’s, mechanismen en processen die specifiek zijn gericht op een betere verdeling van de inkomsten” (EG, 204) en vereist dat er effectief gewerkt wordt aan een integrale ondersteuning van de armen. Een adequate gezinspolitiek is noodzakelijk voor het gezinsleven als voorwaarde voor een leefbare, harmonieuze en waardige toekomst.

Armoede en uitsluiting

15. Sommige maatschappelijke en religieuze groepen bevinden zich overal aan de rand van de maatschappij: migranten, zigeuners, daklozen, vluchtelingen en asielzoekers, de onaantastbaren volgens het kastensysteem en zij die lijden aan ziekten met een maatschappelijk stigma. Ook de Heilige Familie van Nazareth heeft de bittere ervaring van marginalisering en afwijzing gekend (vgl. Luc. 2, 7; Mat. 2, 13-15). Het woord van Jezus over het eindoordeel is, wat dat betreft, ondubbelzinnig: “Al wat gij gedaan hebt voor een dezer geringsten van Mijn broeders hebt gij voor Mij gedaan” (Mat. 25, 40). Het huidige economische systeem veroorzaakt nieuwe types maatschappelijke uitsluiting, die de armen vaak onzichtbaar maken voor de ogen van de maatschappij. De heersende cultuur en de communicatiemiddelen dragen ertoe bij deze onzichtbaarheid nog erger te maken. Dat gebeurt, omdat “in dit systeem de mens, de menselijke persoon uit het middelpunt is weggehaald en vervangen door iets anders. Omdat er een afgodendienst wordt bewezen aan het geld. Omdat de onverschilligheid zich wereldwijd heeft verspreid!” (Franciscus, Toespraak tot de deelnemers aan de ontmoeting op mondiaal niveau van de volksbewegingen, 28 oktober 2014). In dit kader is de toestand van de kinderen bijzonder zorgwekkend: onschuldige slachtoffers van uitsluiting, die hen werkelijk tot “maatschappelijke wezen” maakt en hen tragisch voor het hele leven tekent. Ondanks de enorme moeilijkheden die zij ontmoeten, spannen veel arme en gemarginaliseerde gezinnen zich in om in hun dagelijks leven waardig te leven, zich toevertrouwend aan God, die niet teleurstelt en niemand in de steek laat.

Ecologie en gezin

16. De Kerk wenst dankzij de impuls van het pauselijk leergezag een diepgaand heroverwegen van het wereldsysteem. In dit perspectief werkt zij mee aan de ontwikkeling van een nieuwe ecologische cultuur: een denken, een politiek, een opvoedkundig programma, een stijl van leven en een spiritualiteit. Daar alles ten nauwste met elkaar verbonden is, zoals paus Franciscus zegt in de encycliek *Laudato si'*, is het noodzakelijk de aspecten van een “integrale ecologie” te verdiepen die niet alleen de milieudimensies omvat, maar ook de menselijke, maatschappelijke en economische dimensies voor een duurzame ontwikkeling en het behoud van de schepping. Het gezin, dat op een belangrijke wijze deel uitmaakt van de menselijke ecologie, moet adequaat worden beschermd (vgl. Johannes Paulus II, *Centesimus Annus*, 38). Door middel van het gezin behoren wij tot het geheel van de schepping, dragen wij specifiek eraan bij de ecologische zorg te bevorderen, leren wij de betekenis van de lichamelijkeheid en de liefdevolle taal van het verschil man-vrouw en werken wij mee aan het plan van de Schepper (vgl. LS, 5, 155). Het zich bewust zijn van dit alles vereist een ware bekering die in het gezin moet worden verwezenlijkt. Hierin “wordt het eerste gedrag van liefde en zorg voor het leven aangekweekt, zoals bijvoorbeeld een juist gebruik van de dingen, orde en netheid, respect voor het lokale ecosysteem en de bescherming van alle schepselen. Het gezin is de plaats van integrale vorming, waar de nauw aan elkaar gerelateerde verschillende aspecten van de persoonlijke rijping zich ontplooiën” (LS, 213).

Hoofdstuk III

Gezin, inclusie en maatschappij

De derde levensfase

17. Een van de belangrijkste en meest dringende taken van het christelijk gezin is het bewaren van de band tussen de generaties voor de overdracht van het geloof en de fundamentele waarden van het leven. Het merendeel van de gezinnen respecteert de ouderen, omgeeft hen met genegenheid en beschouwt hen als een zegen. Een bijzondere waardering gaat uit naar de verenigingen en bewegingen van gezinnen die in geestelijk en maatschappelijk perspectief ten gunste van de ouderen werken, in het bijzonder in samenwerking met de priesters in de zielzorg. In sommige contexten worden de ouderen beschouwd als een rijkdom, daar zij de stabiliteit, de continuïteit en de herinnering van gezin en maatschappij garanderen. In hoog geïndustrialiseerde maatschappijen, waar hun aantal neigt toe te nemen, terwijl het geboortecijfer daalt, lopen zij het risico als een last te worden gezien. Anderzijds stelt de zorg die zij vragen, hun dierbaren vaak zwaar op de proef. “Ouderen zijn mannen en vrouwen, vaders en moeders die vóór ons dezelfde weg zijn gegaan, in hetzelfde huis als wij, in onze dagelijkse strijd voor een waardig leven. Het zijn mannen en vrouwen van wie wij veel hebben gekregen. De bejaarde is geen vreemde. De bejaarde zijn wij: binnenkort, over lange tijd, maar hoe dan ook onvermijdelijk, ook al denken wij daar niet aan. En als wij niet leren de bejaarden goed te behandelen, zal men ook ons zo behandelen” (Franciscus, Algemene audiëntie, 4 maart 2015).

18. De aanwezigheid van grootouders in het gezin verdient bijzondere aandacht. Zij vormen de verbindingsschakel tussen de generaties en waarborgen een psychisch-affectief evenwicht door middel van de overdracht van tradities en gewoonten, waarden en deugden, waarin de jongeren de eigen wortels kunnen herkennen. Bovendien werken grootouders herhaaldelijk met hun kinderen mee in economische, opvoedkundige aangelegenheden en bij de overdracht van het geloof aan de kleinkinderen. Veel mensen kunnen constateren dat zij juist aan hun grootouders hun inwijding in het christelijk leven te danken hebben. Zoals het boek Jezus Sirach zegt: “Versmaad de betogen der grijsaards niet, want ook zij hebben van hun vaders geleerd: van hen zult gij begrip leren en op het juiste moment leren antwoorden” (Sir. 8, 9). Wij wensen dat in het gezin, in de opeenvolging van de generaties het geloof wordt meegedeeld en bewaard als een kostbare erfenis voor nieuwe gezinnen.

Het weduwschap

19. Het weduwschap is een bijzonder moeilijke ervaring voor wie de keuze voor het huwelijk en het gezinsleven als een gave heeft beleefd. Het laat echter met de blik van het geloof verschillende mogelijkheden zien om deze op hun waarde te schatten. Op het ogenblik dat zij deze ervaring meemaken, laten sommigen zien dat zij de eigen energie met nog meer toewijding weten te richten op hun kinderen en kleinkinderen en daarbij in deze uitdrukking van liefde een nieuwe opvoedkundige zending vinden. De leegte die de overleden echtgenoot of echtgenote achterlaat, wordt in zekere zin opgevuld door de genegenheid van de familie die weduwen en weduwnaars op hun waarde schatten en het hun toestaan zo ook de kostbare herinnering aan het eigen huwelijk te bewaren. Zij die niet kunnen rekenen op de aanwezigheid van familie aan wie zij zich kunnen wijden en van wie zij genegenheid en nabijheid kunnen ontvangen, moeten door de christelijke gemeenschap met bijzondere aandacht en bereidheid worden ondersteund, vooral als zij in behoeftige omstandigheden verkeren. Weduwen en weduwnaars kunnen een nieuwe sacramentele vereniging vieren zonder iets af te doen aan de waarde van een voorafgaand huwelijk (vgl. 1 Kor. 7, 39). Aan het begin en in de ontwikkeling van haar

geschiedenis heeft de Kerk een bijzondere aandacht laten zien ten opzichte van weduwen (vgl. 1 Tim. 5, 3-16) en is zij zelfs gekomen tot het instellen van de “*ordo viduarum*”, die vandaag opnieuw ingesteld zou kunnen worden.

Het laatste seizoen van het leven en rouw in het gezin

20. Ziekte, tegenspoed of ouderdom die tot de dood leiden, hebben hun weerslag op heel het gezinsleven. De ervaring van rouw wordt bijzonder schrijnend, wanneer het verlies kleinen en jongeren betreft. Deze droevige ervaring vraagt om een bijzondere pastorale aandacht, ook door de christelijke gemeenschap hierbij te betrekken. Het op zijn waarde taxeren van de slotfase van het leven is vandaag des te noodzakelijker, naarmate men op iedere wijze het ogenblik van het heengaan tracht te verdringen. De broosheid en de afhankelijkheid van de bejaarde worden soms ten onrechte uitgebuit voor puur economisch voordeel. Talrijke gezinnen leren ons dat het mogelijk is de laatste levensfasen onder ogen te zien door de zin van de vervulling en het integreren van het bestaan in het paasmysterie op zijn juiste waarde te schatten. Een groot aantal bejaarden wordt in kerkelijke structuren opgevangen waar zij in een rustige en vertrouwde omgeving op materieel en geestelijk vlak kunnen leven. Euthanasie en hulp bij zelfdoding zijn ernstige bedreigingen voor de gezinnen in heel de wereld. In veel landen is het praktiseren hiervan legaal. Terwijl de Kerk zich krachtig verzet tegen deze praktijk, voelt zij de plicht de gezinnen te helpen die zorgen voor hun oude en zieke leden en op iedere wijze de waardigheid en de waarde van de persoon tot aan het natuurlijke einde van het leven te bevorderen.

Personen met bijzondere behoeften

21. Men dient in het bijzonder de blik te richten op de gezinnen met gehandicapten, waarin een handicap die het leven binnenkomt, een diepe en onverwachte uitdaging doet ontstaan en evenwicht, wensen en verwachtingen overhoop gooit. Dat bepaalt tegenstrijdige emoties en moeilijke beslissingen die moeten worden genomen en uitgewerkt, terwijl het taken, urgenties en nieuwe verantwoordelijkheden oplegt. Het beeld van het gezin en heel de levenscyclus ervan worden ten diepste verstoord. Gezinnen die met liefde de moeilijke beproeving van een gehandicapt kind aanvaarden, verdienen grote bewondering. Zij geven de Kerk en de maatschappij een kostbaar getuigenis van trouw aan de gave van het leven. Het gezin zal samen met de christelijke gemeenschap nieuwe gebaren en uitingen, vormen van begrip en identiteit kunnen ontdekken op de weg van het ontvangen van en het zorgen voor het mysterie van de broosheid. Mensen met een handicap vormen voor het gezin een gave en een gelegenheid om te groeien in liefde, wederzijdse hulp en eenheid. De Kerk, de familie van God, wil een gastvrij huis zijn voor de gezinnen met gehandicapten (vgl. Johannes Paulus II, Homilie ter gelegenheid van het Jubileum van de gemeenschap met gehandicapten, 3 december 2000). Zij verleent haar medewerking aan de ondersteuning van hun relatie met en opvoeding in het gezin en biedt wegen van deelname aan het liturgisch leven van de gemeenschap. Voor verschillende in de steek gelaten of alleen achtergebleven gehandicapten vormen kerkelijke instellingen van opvang vaak het enige gezin. Jegens deze brengt de synode haar diepe dankbaarheid en waardering tot uiting. Dit proces van integratie blijkt moeilijker in een maatschappij waarin stigma en vooroordeel - zelfs gebaseerd op een eugenetische theorie - voortduren. Daarentegen ontdekken en vieren veel gezinnen, gemeenschappen en kerkelijke bewegingen de gaven van God, vooral hun bijzonder vermogen tot communicatie en contact, in de mensen met bijzondere behoeften. Een bijzondere aandacht dient te worden besteed aan gehandicapten die hun ouders overleven, en aan het grotere gezin dat hen gedurende het leven heeft ondersteund. De dood van hen door wie zij zijn bemind en die zij hebben bemind, maakt hen bijzonder kwetsbaar. Het gezin dat met de blik van het geloof de aanwezigheid van gehandicapten aanvaardt, zal de

hoedanigheid en de waarde van ieder leven met zijn behoeften, rechten en kansen altijd kunnen erkennen en waarborgen. Het zal in iedere fase van het leven diensten en zorg vereisen en gezelschap en genegenheid bevorderen.

Personen die niet gehuwd zijn

22. Veel mensen die leven zonder te huwen, zijn niet alleen toegewijd aan de familie waaruit zij voortkomen, maar bewijzen vaak grote diensten in hun vriendenkring, de kerkgemeenschap en het beroepsleven. Niettemin wordt hun aanwezigheid en hun bijdrage vaak veronachtzaamd en dit geeft hun vaak een gevoel van isolement. Bij hen kan men niet zelden edele motieven vinden die hen ertoe aanzetten zich volledig in te zetten in de kunst, de wetenschap en voor het welzijn van de mensheid. Velen stellen vervolgens hun talenten ten dienste van de christelijke gemeenschap in het teken van de naastenliefde en het vrijwilligerswerk. Dan zijn er degenen die niet huwen, omdat zij hun leven wijden uit liefde voor Christus en hun broeders en zusters. Door hun toewijding wordt het gezin in Kerk en maatschappij zeer verrijkt.

Migranten, vluchtelingen, vervolgd

23. Bijzondere pastorale aandacht verdient de uitwerking van het verschijnsel migratie op het gezin. Het raakt op verschillende manieren hele bevolkingen in verschillende delen van de wereld. De Kerk heeft op dit gebied een vooraanstaande rol gespeeld. De noodzaak om dit evangelische getuigenis (vgl. Mat. 25, 35) te handhaven en te ontwikkelen blijkt vandaag meer dan ooit dringend noodzakelijk. De geschiedenis van de mensheid is een geschiedenis van migranten: deze waarheid staat geschreven in het leven van de volken en de gezinnen. Ook ons geloof beklemtoont dat: wij zijn allen pelgrim. Deze overtuiging moet in ons begrip, openheid en verantwoordelijkheid wekken ten opzichte van de uitdaging van de migratie, zowel die welke met lijden wordt beleefd, als die aan welke wordt gedacht als kans voor het leven. De menselijke mobiliteit, die beantwoordt aan de natuurlijke historische beweging van de volken, kan een authentieke rijkdom blijken te zijn, zowel voor het gezin dat emigreert, als voor het land dat het opneemt. Iets anders is de gedwongen migratie van gezinnen, vrucht van omstandigheden van oorlog, vervolging, armoede, onrecht, getekend door de wederwaardigheden van een reis die vaak het leven in gevaar brengt, mensen traumatiseert en gezinnen destabiliseert. De begeleiding van migranten vereist een specifieke pastoraal die gericht is op gezinnen die migreren, maar ook op leden van gezinnen die in hun plaats van oorsprong zijn achtergebleven. Dat moet ook door middel van een specifieke pastorale zorg worden verwezenlijkt met respect voor hun cultuur, de menselijke en religieuze vorming waaruit zij voortkomen, de geestelijke rijkdom van hun rituelen en tradities. “Het is belangrijk niet alleen naar de migranten te kijken op basis van hun wel of niet legaal zijn, maar vooral als naar personen die, beschermd in hun waardigheid, kunnen bijdragen aan het welzijn en de vooruitgang van allen, in het bijzonder wanneer zij op verantwoorde wijze taken op zich nemen ten opzichte van degenen die hen opnemen, daarbij met erkentelijkheid het materiële en geestelijke erfgoed respecterend van het land dat hun gastvrijheid verleent, gehoorzaamend aan de wetten ervan en bijdragend aan de lasten ervan” (Franciscus, Boodschap voor de Werelddag van de migrant en de vluchteling 2016, 12 september 2015). Migraties blijken bijzonder dramatisch en verwoestend te zijn voor gezinnen en individuen, wanneer zij buiten de legaliteit vallen en worden ondersteund door internationale circuits van mensenhandel. Hetzelfde kan worden gezegd, wanneer zij niet begeleide vrouwen of kinderen betreffen die tot een lang verblijf in doorgangplaatsen, in vluchtelingenkampen worden gedwongen, waar het onmogelijk is een traject van integratie te beginnen. Uiterste armoede en andere omstandigheden van desintegratie brengen gezinnen soms ertoe zelfs hun eigen kinderen te verkopen voor prostitutie of orgaanhandel.

24. De ontmoeting met een nieuw land en een nieuwe cultuur wordt zoveel moeilijker gemaakt, wanneer er geen omstandigheden zijn voor een authentieke opvang en acceptatie met respect voor de rechten van allen en voor een vreedzame en solidaire samenleving. Deze taak doet rechtstreeks een beroep op de christelijke gemeenschap: “vooral de lokale Kerk heeft de verantwoordelijkheid om de vluchtelingen opvang, solidariteit en bijstand te bieden. Zij is geroepen de eisen van het evangelie te belichamen door zonder onderscheid deze mensen tegemoet te treden op het ogenblik van behoefte en eenzaamheid” (Pauselijke Raad Cor Unum en Pauselijke Raad voor de pastoraal voor migranten en reizenden, De vluchtelingen, een uitdaging tot solidariteit, 26). Het gevoel van ontheemding, de nostalgie naar de verloren oorsprong en de moeilijkheden van integratie laten vandaag in veel contexten zien dat zij niet zijn overwonnen en onthullen ook in de tweede en derde generatie van migrerende gezinnen nieuw lijden en voeden zo verschijnselen van fundamentalisme en gewelddadige afwijzing van de kant van de cultuur die gastvrijheid verleent. Een kostbare bron voor het overwinnen van deze moeilijkheden blijkt nu juist de ontmoeting tussen gezinnen en vaak spelen in de integratieprocessen de vrouwen een sleutelrol door het delen van de ervaring van het opgroeien van hun kinderen. Ook in hun situatie van onbestendigheid geven zij in feite een getuigenis van een liefde voor het gezin dat de andere gezinnen bemoedigt het leven te ontvangen en te behoeden door de solidariteit in praktijk te brengen. Vrouwen kunnen het levend geloof in Christus dat hen heeft gesteund in de moeilijke ervaring van de migratie en erdoor is versterkt, doorgeven aan de nieuwe generaties. De vervolgingen van de christenen, evenals die van etnische en religieuze minderheden in verschillende delen van de wereld, vooral in het Midden-Oosten, zijn een grote beproeving: niet alleen voor de Kerk, maar ook voor heel de internationale gemeenschap. Iedere inspanning moet worden ondersteund om het verblijf van christelijke gezinnen en gemeenschappen in hun land van oorsprong te begunstigen. Benedictus XVI heeft gezegd: “Een Midden-Oosten zonder of met weinig christenen is geen Midden-Oosten meer, aangezien de christenen met de andere gelovigen deelhebben aan de zo bijzondere identiteit van de regio” (Apostolische exhortatie Ecclesia in Medio Oriente, 31).

Enkele bijzondere uitdagingen

25. In sommige maatschappijen is nog steeds de praktijk van de polygamie van kracht; in andere contexten blijft de praktijk van het gearrangeerde huwelijk bestaan. In de landen waar de katholieke Kerk een minderheid vormt, zijn gemengde huwelijken en huwelijken met een verschil in eredienst talrijk met alle moeilijkheden die zij met zich meebrengen betreffende de juridische vormgeving, het doopsel, de opvoeding van de kinderen en het wederzijds respect vanuit het perspectief van het verschil in geloof. Bij deze huwelijken kan het gevaar bestaan van relativisme of onverschilligheid, maar er kan ook de mogelijkheid zijn om een oecumenische geest en interreligieuze dialoog te bevorderen in een harmonieus samenleven met gemeenschappen die op een dezelfde plaats leven. In veel contexten, en niet alleen in het Westen, is zich op grote schaal de praktijk van het samenwonen aan het verbreiden voorafgaande aan het huwelijk, of ook van samenwonen dat niet is gericht op het aannemen van de vorm van een geïnstitutionaliseerde verbintenis. Hier komt nog een burgerlijke wetgeving bij die huwelijk en gezin in gevaar brengt. Als gevolg van de secularisering in veel gedeelten van de wereld is een verwijzing naar God sterk verminderd en wordt het geloof maatschappelijk niet meer gedeeld.

De kinderen

26. Kinderen zijn een zegen van God (vgl. Gen. 4, 1). Zij moeten in het gezinsleven en het maatschappelijk leven op de eerste plaats komen en een prioriteit vormen in het pastoraal handelen van de Kerk. “Men kan in feite op grond van de wijze waarop kinderen worden behandeld, niet alleen moreel, maar ook maatschappelijk beoordelen of een maatschappij een vrije maatschappij is of een maatschappij die de slaaf is van internationale belangen. [...] Kinderen herinneren ons eraan [...] dat wij zelf altijd kinderen zijn [...]. En dat brengt ons altijd weer bij het feit terug dat wij onszelf niet het leven hebben gegeven, maar het hebben gekregen” (Franciscus, Algemene audiëntie, 18 maart 2015). Dikwijls worden kinderen echter het onderwerp van strijd tussen ouders en zijn zij de werkelijke slachtoffers van scheuringen in het gezin. De rechten van kinderen worden op vele wijzen verwaarloosd. In sommige streken van de wereld worden zij echt beschouwd als koopwaar, behandeld als goedkope arbeiders, gebruikt om oorlog te voeren, zijn zij onderwerp van ieder soort fysiek en psychologisch geweld. Migrerende kinderen worden blootgesteld aan verschillende soorten lijden. Seksuele uitbuiting van jeugdigen is vervolgens een van de meest schandalige en perverse realiteiten van de huidige maatschappij. In maatschappijen die doortrokken zijn van geweld vanwege oorlog, terrorisme of de aanwezigheid van de georganiseerde misdaad, nemen verslechterde gezinssituaties toe. In de grote metropolen en de periferieën ervan wordt het verschijnsel van de zogenaamde straatkinderen steeds erger.

De vrouw

27. De vrouw heeft een bepalende rol in het leven van een mens, een gezin en een maatschappij. “Iedere menselijke persoon heeft het leven te danken aan een moeder en bijna altijd heeft hij aan haar veel te danken van het eigen verdere bestaan, van de menselijke en geestelijke vorming” (Franciscus, Algemene audiëntie, 7 januari 2015). Een moeder bewaart de herinnering aan en de betekenis van de geboorte gedurende een heel leven: “Maria bewaarde al deze woorden in haar hart en overwoog ze bij zichzelf” (Luc. 2, 19.51). Het blijft echter waar dat de toestand van de vrouw in de wereld onderworpen is aan grote verschillen, die voornamelijk voortvloeien uit maatschappelijk-culturele factoren. De waardigheid van de vrouw heeft er behoefte aan te worden verdedigd en bevorderd. Het betreft niet eenvoudigweg een probleem van economische hulpbronnen, maar een verschillend cultureel perspectief, zoals de moeilijke toestand van de vrouw in verschillende landen die recent een ontwikkeling hebben doorgemaakt, laat zien. In talrijke contexten leidt het vrouw zijn ook vandaag nog tot discriminatie: de gave zelf van het moederschap wordt bestraft in plaats van op haar waarde geschat. Anderzijds is het onvruchtbaar zijn voor een vrouw in sommige culturen een maatschappelijk discriminerende toestand. Evenmin mag men de groeiende verschijnselen van geweld vergeten waarvan de vrouw binnen het gezin het slachtoffer is. Uitbuiting van de vrouw en geweld tegen hun lichaam zijn vaak verbonden met abortus en gedwongen sterilisatie. Hierbij komen nog de negatieve gevolgen van praktijken die verband houden met de voortplanting, zoals draagmoederschap of handel in gameten en embryo's. De vrouwenemancipatie vraagt om een heroverweging van de taken van de echtgenoten in hun wederkerigheid en de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het gezinsleven. Het verlangen naar een kind tot elke prijs heeft niet geleid tot gelukkigere en hechtere gezinsrelaties, maar in veel gevallen eigenlijk de ongelijkheid tussen vrouw en man erger gemaakt. Aan een maatschappelijke erkenning van de bepalende rol van de vrouw kan een grotere waardering van hun verantwoordelijkheid in de Kerk bijdragen: hun bijdrage in de processen van besluitvorming, hun deelname aan het bestuur van sommige instellingen, hun betrokken worden bij de vorming van de gewijde bedienaren.

De man

28. De man bekleedt een even beslissende rol in het gezinsleven, waarbij in het bijzonder wordt verwezen naar de bescherming en ondersteuning van echtgenote en kinderen. Een voorbeeld van deze figuur is de heilige Jozef, een rechtvaardig man, die in het uur van het gevaar “opstond en in de nacht met het Kind en zijn moeder naar Egypte uitweek” (Mat. 2, 14) en hen in veiligheid bracht. Veel mannen zijn zich bewust van het belang van de eigen rol in het gezin en beleven dit met de eigenschappen die eigen zijn aan de mannelijke aard. De afwezigheid van een vader tekent het gezinsleven, de opvoeding van de kinderen en hun invoeging in de maatschappij in ernstige mate. Zijn afwezigheid kan fysiek, affectief, cognitief en geestelijk zijn. Dit gebrek berooft de kinderen van een adequaat model van vaderlijk gedrag. Het toenemen van het verschijnsel dat de vrouw buitenshuis een baan heeft, heeft geen adequate compensatie gevonden in een grotere inzet van de man in het huishouden. In de huidige context is het gevoel van de man voor de taak van de bescherming van echtgenote en kinderen tegen iedere vorm van geweld en vernedering verzwakt. “Zo moeten ook de mannen hun vrouwen liefhebben, zoals ze hun eigen lichaam liefhebben”, zegt Paulus (Fil. 5, 28); haar liefhebben zoals Christus “de Kerk heeft liefgehad: Hij heeft zich voor haar overgeleverd” (v. 25). Maar jullie, mannen [...], begrijpen jullie dat? Jullie vrouw liefhebben, zoals Christus de Kerk liefheeft? [...] Het effect van dit radicalisme van een toewijding die van de man wordt gevraagd voor de liefde voor en de waardigheid van de vrouw, naar het voorbeeld van Christus, moet geweldig zijn geweest in de christelijke gemeenschap zelf. Dit zaad van de evangelische nieuwheid, die de oorspronkelijke wederkerigheid van toewijding en respect herstelt, is langzaam in de geschiedenis gerijpt, maar heeft uiteindelijk de overhand gekregen” (Franciscus, Algemene audiëntie, 6 mei 2015).

De jongeren

29. Veel jongeren blijven het huwelijk zien als het grote verlangen in hun leven en het plannen van een eigen gezin als de verwezenlijking van hun aspiraties. Zij nemen echter concreet een andere houding ten opzichte van het huwelijk aan. Vaak worden zij ertoe gebracht het huwelijk uit te stellen door problemen van economische aard, problemen die samenhangen met werk of studie. Soms ook om andere redenen, zoals de invloed van ideologieën die huwelijk en gezin onderwaarden, de ervaring van mislukking van andere paren, die zij niet willen riskeren, de angst voor iets dat zij als te groot en heilig beschouwen, de maatschappelijke kansen en economische voordelen die uit het samenwonen voortvloeien, een puur emotionele en romantische opvatting over liefde, de angst vrijheid en autonomie te verliezen, het afwijzen van iets dat wordt gevoeld als institutioneel en bureaucratisch. De Kerk kijkt met bezorgdheid naar het wantrouwen van zoveel jongeren tegen het huwelijk en lijdt onder de haast waarmee zoveel gelovigen besluiten een einde te maken aan een huwelijksverplichting om aan een andere te beginnen. Gedoopte jongeren moeten worden aangemoedigd niet te aarzelen ten opzichte van de rijkdom die het sacrament van het huwelijk aan hun plannen van liefde verschaft, sterk als zij zijn door de steun die zij krijgen van de genade van Christus en de mogelijkheid om ten volle deel te nemen aan het leven van de Kerk. Daarom is het noodzakelijk aandachtiger de diepe motieven van hun afzien ervan en hun moedeloosheid te onderscheiden. Jongeren kunnen een groter vertrouwen krijgen ten opzichte van de keuze voor een huwelijk dankzij de gezinnen die in de christelijke gemeenschap hun een betrouwbaar voorbeeld geven van een in de tijd duurzaam getuigenis.

Hoofdstuk IV Gezin, affectiviteit en leven

Het belang van het affectieve leven

30. “Wie liefde wil schenken, moet haar zelf ook krijgen. Zeker, de mens kan - zoals de Heer ons zegt - tot bron worden waaruit stromen van levend water vloeien (vgl. Joh. 7, 37-38). Maar om zo'n bron te worden moet de mens zelf steeds weer uit de eerste, de oorspronkelijke bron drinken - bij Jezus Christus, uit wiens geopende hart de liefde van God zelf stroomt (vgl. Joh. 19, 34)” (DCE, 7). De behoefte om te zorgen voor de eigen persoon, elkaar innerlijk te leren kennen, beter te leven in overeenstemming met de eigen emoties en gevoelens, affectieve, kwalitatief goede relaties te zoeken, moet zich openstellen voor de liefde voor een ander en voor het verlangen om creatieve, een gevoel van verantwoordelijkheid gevende en solidaire wederkerigheid, zoals die van het gezin, op te bouwen. De uitdaging voor de Kerk is de paren te helpen in de rijping van de emotionele dimensie en de affectieve ontwikkeling door middel van de bevordering van de dialoog, de deugd en het vertrouwen in de barmhartige liefde van God. De volle inzet van toewijding die in een christelijk huwelijk wordt gevraagd, is een sterk tegengif tegen de verleiding van een individueel, op zichzelf betrokken bestaan.

De vorming tot de zelfgave

31. De stijl van de relaties binnen het gezin is primair van invloed op de affectieve vorming van de jonge generaties. De snelheid waarmee de veranderingen in de hedendaagse maatschappij plaatsvinden, maakt de begeleiding van de persoon in de vorming van de affectiviteit in zijn volwassen worden moeilijker. Zij vereist ook een geëigend pastoraal handelen, rijk aan een diepe kennis van de Schrift en de katholieke leer en voorzien van de juiste opvoedkundige instrumenten. Een passende kennis van de psychologie van het gezin zal helpen om op efficiënte wijze de christelijke visie over te dragen: deze opvoedkundige inspanning dient reeds te worden begonnen met de catechese van de christelijke initiatie. Deze vorming zal ervoor moeten zorgen de deugd van de kuisheid prijzenswaardig te maken, verstaan als een integreren van affecten, die de zelfgave bevordert.

Broosheid en onvolwassenheid

32. In de huidige wereld ontbreekt het niet aan tendensen die erop gericht zijn een onbeperkte seksualiteit op te leggen waarvan men alle kanten, ook de meest gecompliceerde, wil verkennen. De kwestie van de affectieve broosheid is van grote actualiteit: een narcistische, onstabiele en veranderlijke affectiviteit helpt de persoon niet om een grotere rijpheid te bereiken. Vastberaden dienen te worden aangeklaagd: de grote verspreiding van pornografie en de vercommercialisering van het lichaam, ook nog begunstigd door een verkeerd gebruik van internet; het dwingen tot prostitutie en uitbuiting. In deze context zijn paren vaak onzeker, aarzelen zij en hebben zij moeite om een manier te vinden om te groeien. Talrijk zijn degenen die ertoe neigen te blijven steken in de primaire stadia van het emotionele en seksuele leven. De crisis van een paar destabiliseert het gezin en kan door uit elkaar gaan en echtscheiding uiteindelijk ernstige gevolgen hebben voor de volwassenen, de kinderen en de maatschappij, omdat het individu en de maatschappelijke banden verzwakt zijn. De afname van het bevolkingsaantal, te wijten aan een anti-geboortementaliteit en bevorderd door een mondiale politiek van “reproductieve gezondheid”, bedreigt de band tussen de generaties. Er vloeit ook een economische verarming en een algemeen verlies aan hoop uit voort.

Techniek en menselijke voortplanting

33. De biotechnologische revolutie op het gebied van de menselijke voortplanting heeft het mogelijk gemaakt om de voortplantingsdaad te manipuleren door haar onafhankelijk te maken van de seksuele relatie tussen man en vrouw. Zo zijn menselijk leven en ouderschap te verbinden en ontbindbare werkelijkheden geworden, bij voorkeur onderworpen aan de verlangens van individuen en paren, die niet noodzakelijk heteroseksueel en regulier getrouwd hoeven te zijn. Dit verschijnsel heeft zich de laatste tijd voorgedaan als iets absoluut nieuws op het toneel van de mensheid en vindt een steeds grotere verbreiding. Dit alles heeft een diepgaande weerslag op de dynamiek van de relaties, de structuur van het maatschappelijk leven en de juridische regelingen, die ingrijpen om reeds in gang zijnde praktijken en verschillende situaties te reglementeren. In deze context voelt de Kerk de noodzaak een woord van waarheid en hoop te laten horen. Men dient uit te gaan van de overtuiging dat de mens van God komt en voortdurend in zijn aanwezigheid leeft. “Het menselijk leven is heilig, omdat het vanaf zijn begin “het scheppend handelen van God” in zich draagt en voor altijd in een bijzondere relatie blijft bestaan met de Schepper, zijn enige doel. Alleen God is Heer van het leven vanaf het begin tot het einde ervan: niemand kan in geen enkele omstandigheid voor zich het recht opeisen om direct een onschuldig menselijk wezen te verwoesten” (Congregatie voor de Geloofsleer, Instructie *Donum vitae*, inl., 5; vgl. EV, 53).

De uitdaging voor de pastoraal

34. Een reflectie die in staat is opnieuw de grote vragen over de betekenis van het mens-zijn te stellen, vindt een vruchtbaar terrein in de diepste verwachtingen van de mensheid. De grote waarden van een christelijk huwelijk en gezin beantwoorden aan het zoeken, waarvan het menselijk bestaan is doortrokken, ook in een tijd die door individualisme en hedonisme wordt gekenmerkt. Men moet de mensen aanvaarden met begrip en gevoel in hun concrete bestaan en hun zoeken naar betekenis weten te ondersteunen. Het geloof moedigt het verlangen naar God en de wil zich ten volle deel van de Kerk te weten aan, ook in wie mislukking heeft ervaren of zich in moeilijker omstandigheden bevindt. De christelijke boodschap heeft altijd de werkelijkheid en dynamiek van de barmhartigheid en de waarheid, die in Christus samenkomen: “De eerste waarheid van de Kerk is de liefde van Christus, die gaat tot vergeving en zelfgave. De Kerk wordt onder de mensen dienaar en middelares van deze liefde. Daarom moet waar de Kerk aanwezig is, de barmhartigheid van de Vader zichtbaar zijn” (MV, 12). In de vorming tot het huwelijks- en gezinsleven zal de pastorale zorg rekening moeten houden met een verscheidenheid aan concrete situaties. Als het enerzijds noodzakelijk is trajecten te bevorderen die de vorming van de jongeren tot het huwelijk waarborgen, dan moet men anderzijds hen begeleiden die alleen leven of zonder een gezin te vormen, maar vaak verbonden blijven met het gezin waarin ze zijn opgegroeid. Ook paren die geen kinderen kunnen krijgen, moeten onderwerp zijn van een bijzondere pastorale aandacht van de kant van de Kerk die hen helpt Gods plan met hun situatie ten dienste van heel de gemeenschap te ontdekken. Allen hebben behoefte aan een begripvolle blik, waarbij men er rekening mee houdt dat een situatie van afstand van het kerkelijk leven niet altijd gewild is, vaak overkomt die paren en soms ondergaan zij eenvoudigweg. In de optiek van het geloof zijn er geen uitgesloten: allen worden door God bemind en gaan het pastorale handelen van de Kerk ter harte.

DEEL TWEE

Het gezin in het plan van God

35. De onderscheiding van de roeping van het gezin in de veelheid van de situaties die wij zijn tegengekomen in deel een, heeft een vaste oriëntatie voor de weg en de begeleiding nodig. Dit kompas is het Woord van God in de geschiedenis, dat zijn hoogtepunt vindt in Jezus Christus,

“Weg, Waarheid en Leven” voor iedere man en vrouw die een gezin vormen. Wij luisteren derhalve naar wat de Kerk leert over het gezin in het licht van de Heilige Schrift en de overlevering. Wij zijn ervan overtuigd dat dit Woord beantwoordt aan de diepste menselijke verwachtingen van liefde, waarheid en barmhartigheid en ook in gebroken en vernederde harten vermogens van gave en opvang wekt. In dit licht geloven wij dat het evangelie van het gezin begint met de schepping van de mens naar het beeld en de gelijkenis van God, die liefde is en man en vrouw naar zijn gelijkenis tot de liefde roept (vgl. Gen. 1, 26-27). De roeping van het paar en het gezin tot de gemeenschap van liefde en leven duurt voort in alle fases van Gods plan ondanks de beperkingen en de zonden van de mensen. Deze roeping is vanaf het begin gebaseerd op Christus de Verlosser (vgl. Ef. 1, 3-7). Hij herstelt en vervolmaakt het huwelijksverbond van het begin (vgl. Mar. 10, 6), heelt het menselijk hart (vgl. Joh. 4, 10), geeft het het vermogen tot liefhebben, zoals Hij de Kerk liefheeft door zich voor haar aan te bieden (vgl. Ef. 5, 32).

36. Deze roeping krijgt haar kerkelijke en missionaire vorm in de sacramentele band die de onontbindbare huwelijksrelatie tussen de gehuwden heiligt. De uitwisseling van de consensus die haar instelt, betekent voor de gehuwden de verplichting tot totale en definitieve wederzijdse gave en ontvangst in “één vlees” (Gen. 2, 24). De genade van de Heilige Geest maakt van de vereniging van de gehuwden een levend teken van de band van Christus met de Kerk. Hun vereniging wordt zo voor het hele verloop van het leven een bron van talrijke genaden: van vruchtbaarheid en getuigenis, genezing en vergeving. Het huwelijk wordt verwezenlijkt in de gemeenschap van leven en liefde en het gezin wordt evangeliserend. De gehuwden worden, tot zijn leerlingen geworden, begeleid door Jezus op de weg naar Emmaus, zij herkennen Hem aan het breken van het brood, zij keren terug naar Jeruzalem in het licht van zijn verrijzenis (vgl. Luc. 24, 13-43). De Kerk verkondigt het gezin zijn band met Jezus krachtens de menswording waardoor Hij deel is van de Heilige Familie van Nazareth. Het geloof herkent in de onlosmakelijke band van de gehuwden een weerspiegeling van de liefde van de goddelijke Drie-eenheid, die zich openbaart in de eenheid van waarheid en barmhartigheid, verkondigd door Jezus. De synode maakt zich tot vertolker van het getuigenis van de Kerk, die tot het Volk van God een duidelijk woord richt over de waarheid van het gezin volgens het evangelie. Geen enkele afstand belemmert dat het gezin bereikt wordt door deze barmhartigheid en door deze waarheid gesteund wordt.

Hoofdstuk I

Het gezin in de heilsgeschiedenis

De goddelijke pedagogie

37. Daar de scheppingsorde wordt bepaald door het gericht zijn op Christus, is het noodzakelijk een onderscheid te maken, zonder ze te scheiden, tussen de verschillende graden waarin God de mensheid de genade van het verbond mededeelt. Op grond van de goddelijke pedagogie, volgens welke het scheppingsplan wordt voltooid in dat van de verlossing door middel van opeenvolgende fases, is het noodzakelijk de nieuwheid van het huwelijks sacrament te begrijpen in continuïteit met het natuurlijk huwelijk van de oorsprong, gebaseerd op de scheppingsorde. In dit perspectief dient de wijze van het heilzaam handelen van God ook in het christelijk leven te worden verstaan. Daar alles is gemaakt door Christus en voor Hem (vgl. Kol. 1, 16), moeten de christenen “met blijdschap en eerbied de zaden van het Woord die daarin verborgen liggen, aan het licht brengen; tegelijkertijd moeten zij echter aandacht schenken aan het diepgaande veranderingsproces dat zich onder volken voltrekt” (AG, 11). De inlijving van de gelovige bij de Kerk door het doopsel komt tot volledige vervulling met de andere christelijke

initiatiesacramenten. In de huiskerk, die het gezin is, onderneemt hij het “dynamisch proces dat geleidelijk voortschrijdt met daarbij de voortgaande integratie van de gaven van God” (FC, 9), door middel van een voortdurende bekering tot de liefde, die redt van de zonde en volheid van leven geeft. Bij de hedendaagse uitdagingen van de maatschappij en van de cultuur richt het geloof de blik op Jezus Christus in de aanschouwing en verering van zijn gelaat. Hij heeft met liefde en tederheid gekeken naar de vrouwen en mannen die Hij heeft ontmoet, en hun stappen met waarheid, volheid en barmhartigheid begeleid in het verkondigen van de vereisten van het Rijk van God. “Telkens als wij naar de bron van de christelijke ervaring terugkeren, openen zich nieuwe wegen en niet bevroede mogelijkheden” (Franciscus, Toespraak ter gelegenheid van de Avondwake van gebed ter voorbereiding op de Buitengewone Synode over het gezin, 4 oktober 2014).

De icoon van de Drie-eenheid in het gezin

38. De Schrift en de Overlevering openen voor ons de toegang tot een kennis van de Drie-eenheid die zich openbaart met kenmerken van een gezin. Het gezin is een beeld van God die “in zijn diepste mysterie geen eenzaamheid is, maar een gezin, daar Hij in zijn wezen vaderschap, zoonschap en het wezen van het gezin heeft, dat liefde is” (Johannes Paulus II, Homilie gedurende de heilige mis in het Seminario Palafoxiano van Puebla van Los Angeles, 28 januari 1979). God is gemeenschap van personen. Bij het doopsel wijst de stem van de Vader Jezus aan als zijn welbeminde Zoon en in deze liefde wordt het ons gegeven de Heilige Geest te herkennen (vgl. Mar. 1, 10-11). Jezus, die alles in zich heeft verzoend en de mens van de zonde heeft verlost, heeft niet alleen het huwelijk en het gezin teruggebracht tot hun oorspronkelijke vorm, maar ook het huwelijk verheven tot sacramenteel teken van zijn liefde voor de Kerk (vgl. Mat. 19, 1-12; Mar. 10, 1-12; Ef. 5, 21-32). In het door Christus verenigde menselijke gezin wordt “het beeld en de gelijkenis” van de Allerheiligste Drie-eenheid hersteld (vgl. Gen. 1, 26), het mysterie waaruit iedere ware liefde voortkomt. Van Christus ontvangen huwelijk en gezin door middel van de Kerk de genade van de Heilige Geest om te getuigen van het evangelie van God tot aan de vervulling van het verbond op de laatste dag van het bruiloftsfeest van het Lam (vgl. Apok. 19, 9; Johannes Paulus II, Catecheses over de menselijke liefde). Het verbond van liefde en trouw, waarvan de Heilige Familie van Nazareth leeft, verlicht het begin dat vormgeeft aan ieder gezin, en stelt het in staat beter de wederwaardigheden van het leven en de geschiedenis onder ogen te zien. Op dit fundament kan ieder gezin ondanks zijn zwakheid een licht in het duister van de wereld worden. “Hier begrijpen wij de wijze van leven in een gezin. Laat Nazareth ons eraan herinneren wat het gezin is, wat de gemeenschap van liefde is, de strenge en eenvoudige schoonheid, het heilig en onschendbaar karakter ervan; laat het ons tonen hoe dierbaar en onvervangbaar de opvoeding in een gezin is, laat het ons de natuurlijke functie ervan leren in de maatschappelijke orde” (Paulus VI, Toespraak gehouden in Nazareth, 5 januari 1964).

Het gezin in de Heilige Schrift

39. Man en vrouw zetten met hun vruchtbare en voortbrengende liefde het scheppingswerk voort en werken samen met de Schepper mee aan de heilsgeschiedenis door middel van de opeenvolging van de generaties (vgl. Gen. 1, 28, 2, 4; 9, 1.7; 10; 17, 2.16; 25, 11; 28, 3; 35, 9.11; 47, 27; 48, 3-4). De werkelijkheid van het huwelijk in zijn exemplarische vorm wordt in het boek Genesis geschetst, en hiernaar verwijst ook Jezus in zijn visie op de huwelijksliefde. De man voelt zich niet compleet, omdat hij zonder hulp is die aan hem “beantwoordt”, die “tegenover hem staat” (vgl. Gen. 2, 18.20) in een dialoog op voet van gelijkheid. De vrouw neemt dus aan dezelfde werkelijkheid deel als de man, symbolisch vertegenwoordigd door de

rib, ofwel hetzelfde vlees, zoals ons wordt verkondigd in het liefdeslied van de man: “eindelijk been van mijn gebeente en vlees van mijn vlees” (Gen. 2, 23). De twee worden zo “één vlees” (vgl. Gen. 2, 24). Deze stichtende werkelijkheid van de huwelijkservaring wordt verheerlijkt in de formulering van het elkaar wederzijds toebehoren, aanwezig in de liefdesverklaring die wordt uitgesproken door de vrouw van het Hooglied. De formulering is een getrouwe weergave van de formulering van het verbond van God en zijn volk (vgl. Lev. 26, 12): “mijn lief is van mij en ik ben van hem ... ik ben van mijn lief en mijn lief is van mij” (Hoogl. 2, 16; 6, 3). Veelbetekenend is vervolgens in het Hooglied de vervlechting van seksualiteit, eros en liefde, evenals de ontmoeting van lichamelijke met tederheid, gevoel, hartstocht, spiritualiteit en totale gave. In het bewustzijn dat er de nacht van afwezigheid kan zijn en de onderbroken dialoog tussen hem en haar (vgl. hfdst. 3 en 5), blijft niettemin de zekerheid van de kracht van de liefde tegen iedere hindernis: “sterk als de dood is de liefde” (Hoogl. 8, 6). De bijbelse profetie zal om het verbond van liefde tussen God en zijn volk te vieren niet alleen haar toevlucht nemen tot de huwelijksymboliek (vgl. Jes. 54; Jer. 2, 2; Ez. 16), maar tot de hele ervaring van het gezin, zoals op een bijzonder intense wijze de profeet Hosea getuigt. Zijn dramatische ervaring betreffende huwelijk en gezin (vgl. Hos. 1-3) wordt een teken van de relatie tussen de Heer en Israël. De ontrouw van het volk wist de onoverwinnelijke liefde van God niet uit, die de profeet voorstelt als een vader die zijn eigen zoon leidt en tegen zich aandrukt “met teugels van liefde” (vgl. Hos. 11, 1-4).

40. In de woorden van eeuwig leven die Jezus zijn leerlingen heeft nagelaten met zijn onderricht over huwelijk en gezin, kunnen wij drie fundamentele fases in Gods plan herkennen. In het begin is er het gezin van de oorsprong, wanneer de scheppende God het allereerste huwelijk tussen Adam en Eva instelde als hecht fundament van het gezin. God heeft niet alleen de mens als man en vrouw geschapen (vgl. Gen. 1, 27), maar Hij heeft hen ook gezegend, opdat zij vruchtbaar zouden zijn en talrijk zouden worden (vgl. Gen. 1, 28). Daarom “verlaat een man zijn vader en zijn moeder en hecht zich zo aan zijn vrouw dat zij volkomen één worden” (Gen. 2, 24). Deze eenheid heeft vervolgens, gewond door de zonde, in de historische vorm van het huwelijk binnen de traditie van Israël verschillende schommelingen gekend: tussen monogamie en polygamie, tussen stabiliteit en scheiding, tussen wederkerigheid en onderwerping van de vrouw aan de man. Binnen dit kader begrijpt men het toestaan van Mozes van de mogelijkheid van verstoting (vgl. Deut. 24, 1 vv.), die in Jezus’ tijd nog bestond. Ten slotte herstelt, met de komst van de Heiland, de verzoening van de gevallen wereld niet alleen het oorspronkelijk goddelijk plan, maar leidt de geschiedenis van het Volk van God ook naar een nieuwe vervulling. De onontbindbaarheid van het huwelijk (vgl. Mar. 10, 2-9) dient men vóór alles niet te verstaan als een juk dat de mensen wordt opgelegd, maar als een geschenk dat personen die in een huwelijk zijn verenigd, wordt gegeven.

Jezus en het gezin

41. Het voorbeeld van Jezus is paradigmatisch voor de Kerk. De Zoon van God is in de wereld gekomen in een gezin. In de dertig jaar van zijn verborgen leven in Nazareth - de maatschappelijke, religieuze en culturele periferie van het Romeinse Rijk (vgl. Joh. 1, 46) - heeft Jezus in Maria en Jozef de trouw gezien die in de liefde wordt beleefd. Hij is zijn openbaar leven begonnen met het teken van Kana, gedaan bij een bruiloftsmaal (vgl. Joh. 2, 1-11). Hij heeft het evangelie verkondigd van het huwelijk als volheid van de openbaring die het oorspronkelijke plan van God herstelt (vgl. Mat. 19, 4-6). Hij heeft de dagelijkse ogenblikken van vriendschap gedeeld met de familie van Lazarus en zijn zussen (vgl. Luc. 10, 38) en de familie van Petrus (vgl. Mat. 8, 14). Hij heeft geluisterd naar het gewezen van de ouders om hun kinderen en hen weer tot leven gebracht (vgl. Mar. 5, 41; Luc. 7, 14-15) en zo de ware betekenis

laten zien van de barmhartigheid, die het herstel van het Verbond impliceert (vgl. Johannes Paulus II, *Dives in misericordia*, 4). Dit komt duidelijk naar voren in de ontmoetingen met de Samaritaanse vrouw (vgl. Joh. 4, 1-30) en de echtbreekster (vgl. Joh. 8, 1-11), waarbij tegenover de belangeloze liefde van Jezus de gewaarwording van de zonde ontwaakt. Bekering “is een ononderbroken opgave voor heel de Kerk, die ‘in haar eigen schoot zondaars omvat’ en die zich dus, ‘tezelfdertijd heilig en altijd tot zuivering geroepen onophoudelijk toelegt op boetvaardigheid en levensvernieuwing’. Dit streven naar bekering is niet zonder meer mensenwerk, maar een ontroering van ‘het vermorzelde hart’ (Ps. 51, 19) dat aangetrokken en bewogen wordt door de genade om te beantwoorden aan de barmhartige liefde van God, die ons het eerst heeft liefgehad” (CKK, 1428). God biedt aan wie zich opent voor de werking van zijn genade, om niet zijn vergeving aan. Dat gebeurt door middel van het berouw, samen met het voornemen het leven richting te geven overeenkomstig de wil van God, een gevolg van zijn barmhartigheid, waardoor Hij ons met zich verzoent. God legt in ons hart het vermogen om de weg van de navolging van Christus te kunnen gaan. Het woord en de houding van Jezus laten duidelijk zien dat het Rijk van God de horizon is waarbinnen iedere relatie wordt bepaald (vgl. Mat. 6, 33). Familiebanden, hoe fundamenteel ook, “zijn echter niet absoluut” (CKK, 2232). Jezus heeft op een verbijsterende wijze voor wie Hem hoorde, de familierelaties in het licht van het Rijk van God gerelativeerd (vgl. Mar. 3, 33-35; Luc. 14, 26; Mat. 10, 34-37; 19, 29; 23, 9). Deze revolutie van affecten, die Jezus in de menselijke familie introduceert, vormt een radicale oproep tot universele broederschap. Niemand blijft uitgesloten van de nieuwe gemeenschap, verenigd in de naam van Jezus, daar allen geroepen zijn deel uit te maken van de familie van God. Jezus laat zien hoe goddelijke welwillendheid de menselijke weg begeleidt met haar genade, het versteende hart verandert met zijn barmhartigheid (vgl. Ez. 36, 26) en het richt op zijn vervulling door het paasmysterie.

Hoofdstuk II

Het gezin in de leer van de Kerk

Het onderricht van het Tweede Vaticaans Concilie

42. Op grond van wat de Kerk van Christus heeft gekregen, heeft zij in de loop van de eeuwen een rijk onderricht ontwikkeld over huwelijk en gezin. Een van de hoogste uitdrukkingen van deze leer is door het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie naar voren gebracht in de pastorale constitutie *Gaudium et Spes*, die een heel hoofdstuk wijdt aan de waardigheid van huwelijk en gezin (vgl. GS, 47-52). Hierin wordt huwelijk en gezin als volgt gedefinieerd: “Door de Schepper gesticht en onder eigen wetten geplaatst, komt de intieme gemeenschap van leven en van echtelijke liefde tot stand door het huwelijksverbond, anders gezegd: door een onherroepelijk persoonlijk wederzijds jawoord. Aldus ontstaat door een menselijke daad waardoor beiden zich wederzijds geven en ontvangen een, ook ten overstaan van de maatschappij, in de wet van God verankerd instituut” (GS, 48). De “ware huwelijksliefde” (GS, 49) impliceert een wederzijdse zelfgave, sluit de seksuele dimensie en de affectiviteit in en integreert deze, hierbij beantwoordend aan het goddelijk plan (vgl. GS, 48-49). Dit maakt duidelijk dat het huwelijk en de huwelijksliefde die het bezielt, “gericht zijn op de voortplanting en de opvoeding van de kinderen” (GS, 50). Bovendien wordt de verworteling van de echtgenoten in Christus onderstreept: Christus, de Heer, “treedt in het sacrament van het huwelijk de christelijke echtgenoten tegemoet” (GS, 48) en blijft bij hen (*sacramentum permanens*). Hij neemt de menselijke liefde op, zuivert deze, brengt haar tot volheid en geeft met zijn Geest de echtgenoten het vermogen om haar te beleven door heel hun leven te vervullen van geloof, hoop en liefde. In deze wereld zijn de echtgenoten als het ware geheiligd en door hun eigen genade bouwen zij het Lichaam van Christus op en vormen een huiskerk (vgl. LG,

11), zodat de Kerk, om ten volle haar mysterie te begrijpen, naar het christelijk gezin kijkt, dat dit mysterie op pure wijze laat zien.

Paulus VI

43. De zalige Paulus VI heeft in het voetspoor van het Tweede Vaticaans Concilie de leer over huwelijk en gezin uitgediept. Hij heeft in het bijzonder in de encycliek *Humanae Vitae* de intrinsieke band tussen huwelijksliefde en voortplanting van het leven naar voren gebracht: “De echtelijke liefde verlangt van de echtgenoten dat zij zich terdege bewust zijn van hun opdracht tot verantwoord ouderschap, waarop men heden ten dage met het volste recht zoveel nadruk legt en waarvan een juist begrip dan ook noodzakelijk is. [...] Het uitoefenen van verantwoord ouderschap houdt dus in dat de echtgenoten hun verplichtingen erkennen tegenover God, tegenover zichzelf, tegenover hun gezin en tegenover de maatschappij, met behoud van de juiste rangorde van waarden” (HV, 10). In de apostolische exhortatie *Evangelii nuntiandi* heeft Paulus VI de aandacht gevestigd op het verband tussen gezin en Kerk: “In het kader van het apostolaat van de evangelisatie dat eigen is aan de leken, is het onmogelijk geen aandacht te besteden aan de evangeliserende werkzaamheid van het gezin. Terecht heeft het op diverse momenten van de geschiedenis van de Kerk de mooie definitie van “huiskerk” gekregen, bekrachtigd door het Tweede Vaticaans Concilie. Dat betekent dat men in elk christelijk gezin de verschillende aspecten van de hele Kerk zou moeten tegenkomen. Bovendien moet het gezin, zoals de Kerk, een ruimte zijn waarbinnen het evangelie wordt doorgegeven en van waar het evangelie uitstraalt” (EN, 71).

Johannes Paulus II

44. De heilige Johannes Paulus II heeft aan het gezin bijzondere aandacht besteed door middel van zijn catecheses over de menselijke liefde en de theologie van het lichaam. Hierin heeft hij de Kerk een rijkdom aan overwegingen geboden over de huwelijksbetekenis van het menselijk lichaam en Gods plan betreffende huwelijk en gezin vanaf het begin van de schepping. Hij heeft bij de behandeling van de huwelijksliefde in het bijzonder de wijze beschreven waarop de echtgenoten in hun wederzijdse liefde de gave van de Geest van Christus ontvangen en hun roeping tot heiligheid beleven. In de Brief aan de gezinnen *Gratissimam sane* en vooral in de apostolische exhortatie *Familiaris consortio* heeft Johannes Paulus II het gezin aangewezen als “weg van de Kerk”, heeft hij een algehele visie op de roeping tot de liefde van man en vrouw geboden en heeft hij fundamentele lijnen voor de gezinsspastoraal en de aanwezigheid van het gezin in de maatschappij voorgesteld. “In het huwelijk en in het gezin vormt zich een complex van interpersoonlijke relaties – die van het huwelijk, vaderschap, moederschap, kinschap, broederlijkheid –, waardoor iedere mens wordt binnengeleid in de “mensenfamilie” en in de “familie van God” die de Kerk is” (FC, 15).

Benedictus XVI

45. In de encycliek *Deus caritas est* heeft Benedictus XVI het thema weer opgenomen van de waarheid van de liefde tussen man en vrouw, die alleen in het licht van de liefde van de gekruisigde Christus ten volle wordt verlicht (vgl. DCE, 2). Hij benadrukt dat “het op exclusieve en onherroepelijke liefde berustende huwelijk tot beeld wordt van de verhouding tussen God en zijn volk en omgekeerd: de wijze waarop God liefheeft, wordt tot maatstaf voor de menselijke liefde” (DCE, 11). Bovendien wijst hij in de encycliek *Caritas in veritate* op het belang van de liefde in het gezin als levensprincipe in de maatschappij, de plaats waar men de ervaring van het gemeenschappelijk welzijn leert. “Het wordt een sociale en zelfs economische

noodzaak de jonge generaties weer van de schoonheid van het gezin en het huwelijk te doen inzien, evenals het feit dat deze instellingen overeenkomen met de diepste behoeften van het hart en van de waardigheid van de mens. Met het oog hierop worden staten opgeroepen politieke maatregelen te treffen die de centrale positie en de integriteit van het op het huwelijk van een man en een vrouw gebaseerde gezin, de eerste, levenskrachtige cel van de maatschappij, te bevorderen, door ook verantwoordelijkheid te nemen voor de economische en financiële problemen, met eerbiediging van het op relatie berustende karakter ervan” (CiV, 44).

Franciscus

46. Paus Franciscus behandelt in de encycliek *Lumen fidei* de band tussen gezin en geloof als volgt: “De eerste omgeving waarin het geloof de stad van de mensen verlicht, bevindt zich in het gezin. Ik denk vóór alles aan de vaste verbintenis van man en vrouw in het huwelijk. [...] Een liefde beloven die voor altijd is, is mogelijk, wanneer men een plan ontdekt dat groter is dan de eigen projecten” (LF, 52). In de apostolische exhortatie *Evangelii gaudium* herinnert de paus aan de centrale plaats van het gezin te midden van de hedendaagse culturele uitdagingen: “Het gezin maakt een diepe, culturele crisis door, evenals alle gemeenschappen en maatschappelijke verbanden. In het geval van het gezin wordt de broosheid van verbanden in het bijzonder ernstig, omdat het de fundamentele cel van de maatschappij betreft, de plaats waar men leert samenleven in verschil en anderen toe te behoren en waar ouders het geloof aan hun kinderen doorgeven. Er is een tendens het huwelijk te zien als een pure vorm van affectieve bevrediging, die op welk wijze dan ook tot stand kan komen en kan worden gewijzigd al naargelang het gevoel van ieder. De onmisbare bijdrage van het huwelijk aan de maatschappij overstijgt echter het niveau van de emotionaliteit en de toevallige behoeften van het echtpaar” (EG, 66). Paus Franciscus heeft bovendien aan de thema’s betreffende het gezin een organische catechesecyclus gewijd, die de onderwerpen, de ervaringen en de levensfasen ervan uitdiepen.

Hoofdstuk III Het gezin in de christelijke leer

Het huwelijk in de scheppingsorde en sacramentele volheid

47. De orde van de verlossing verlicht die van de schepping. Het natuurlijk huwelijk wordt daarom ten volle begrepen in het licht van zijn sacramentele vervulling: alleen door de blik op Christus te richten kent men ten diepste de waarheid over de menselijke relaties. “In werkelijkheid licht het mysterie van de mens alleen op in het mysterie van het mens geworden Woord. [...] Christus, de laatste Adam, maakt juist door de openbaring van het mysterie van de Vader en diens liefde de mens voor zichzelf duidelijk en geeft hem inzicht in zijn zeer hoge roeping” (GS, 22). Het blijkt bijzonder aangewezen de natuurlijke eigenschappen van het huwelijk, die het welzijn van de echtgenoten vormen (*bonum coniugale*), dat eenheid, openstaan voor het leven, trouw en onontbindbaarheid bevat, christocentrisch te begrijpen. In het licht van het Nieuwe Testament, volgens hetwelk alles door Christus en voor Hem is geschapen (vgl. Kol 1, 16; Joh. 1, 1vv.) heeft het Tweede Vaticaans Concilie zijn waardering willen uitspreken voor het natuurlijk huwelijk en de positieve elementen die in andere religies en de verschillende culturen aanwezig zijn (vgl. LG, 16; NA, 2), ondanks de beperkingen en ontoereikendheden (vgl. RM, 55). Het onderscheiden van de aanwezigheid van de “zaden van het Woord” in andere culturen (vgl. AG, 11) kan ook worden toegepast op de werkelijkheid van huwelijk en gezin. Behalve het ware natuurlijke huwelijk zijn er positieve elementen aanwezig in de vormen van huwelijk in andere religieuze tradities. Deze vormen - die hoe dan

ook zijn gebaseerd op een stabiele en ware relatie van een man en een vrouw - zijn naar onze mening gericht op het sacrament. Met de blik gericht op de menselijke wijsheid van de volken erkent de Kerk ook dit gezin als noodzakelijke en vruchtbare fundamentele cel van de menselijke samenleving.

Onontbindbaarheid en vruchtbaarheid van de huwelijksverbintenis

48. De onherroepelijke trouw van God aan het verbond is het fundament van de onontbindbaarheid van het huwelijk. De complete en diepe liefde tussen de echtgenoten is niet alleen gebaseerd op menselijke vermogens: God ondersteunt dit verbond met de kracht van zijn Geest. De keuze die God ten opzichte van ons heeft gemaakt, weerspiegelt zich in zekere zin in de keuze van de echtgenoot en echtgenote: zoals God zijn gelofte gestand doet, ook wanneer wij falen, zo gelden de echtelijke liefde en trouw “in goede en kwade dagen”. Het huwelijk is een gave en belofte van God, die luistert naar het gebed van hen die om zijn hulp vragen. De hardheid van het hart van de mens, zijn beperkingen en zijn broosheid ten overstaan van de bekoring zijn een grote uitdaging voor het gemeenschappelijk leven. Het getuigenis van paren die trouw het huwelijk beleven, stelt de waarde van deze onlosmakelijke verbintenis in het licht en wekt het verlangen voortdurend de inzet van trouw te hernieuwen. De onontbindbaarheid beantwoordt aan het diepe verlangen naar wederzijdse en duurzame liefde dat de Schepper in het menselijk hart heeft gelegd, en het is de gave die Hijzelf ieder paar schenkt: “wat God derhalve heeft verbonden, mag een mens niet scheiden” (Mat. 19, 6; vgl. Mar. 10, 9). Man en vrouw ontvangen deze gave en zorgen ervoor dat hun liefde voor altijd kan zijn. Tegenover het gevoel van onze tijd en de daadwerkelijke moeilijkheden om zich voor altijd aan verplichtingen te houden is de Kerk geroepen de eisen en het levensplan van het evangelie van het gezin en het christelijk huwelijk voor te houden. “Wanneer de heilige Paulus het heeft over een nieuw leven in Christus, zegt hij dat de christenen - allen - geroepen zijn elkaar lief te hebben, zoals Christus hen heeft liefgehad, dat wil zeggen “aan elkaar onderdanig” (Ef. 5, 21), hetgeen betekent ten dienste van elkaar. En hier introduceert hij de analogie tussen het paar man-vrouw en Christus-Kerk. Het is duidelijk dat het een onvolmaakte analogie betreft, maar wij moeten er de geestelijke zin van begrijpen, die zeer hoog en revolutionair en tegelijkertijd eenvoudig is, binnen het bereik van iedere man en vrouw die zich toevertrouwen aan de genade van God” (Franciscus, Algemene audiëntie, 6 mei 2015). Het is nogmaals een verkondiging die hoop geeft!

De zegeningen van het gezin

49. Het huwelijk is een “algehele levensgemeenschap die uit haar natuurlijke aard gericht is op het welzijn van de echtgenoten en op het voortbrengen en opvoeden van kinderen” (CIC, can. 1055 §1). In het wederzijds ontvangen belooft het bruidspaar elkaar algehele gave, trouw en openstaan voor het leven. In geloof en met de genade van Christus erkennen zij de gaven die God hun aanbiedt, en verplichten zij zich in zijn naam ten overstaan van de Kerk. God heiligt de liefde van de echtgenoten en bevestigt de onontbindbaarheid ervan, waarbij Hij hun zijn genade aanbiedt om de trouw, de wederzijdse integratie en het openstaan voor het leven te beleven. Wij brengen God dank voor het huwelijk, omdat christelijke echtgenoten door middel van hun gemeenschap van leven en liefde het geluk leren kennen en ervaren dat God hen persoonlijk liefheeft met hartstocht en tederheid. Man en vrouw “zijn” als individu en als paar - zo heeft paus Franciscus in herinnering gebracht - “beeld van God”. Hun verschil “is er niet omwille van de tegenstelling of onderworpenheid, maar voor de gemeenschap en de voortplanting, steeds naar het beeld van en de gelijkenis met God” (Algemene audiëntie, 15 april 2015). Het doel van eenwording bij het huwelijk is een voortdurende oproep tot groei en

verdieping van deze liefde. In hun eenheid van liefde ervaren de echtgenoten de schoonheid van het vader- en het moederschap; delen zij plannen en inspanningen, verlangens en zorgen; leren zij zorg voor elkaar en wederzijdse vergiffenis. In deze liefde vieren zij hun ogenblikken van geluk en ondersteunen zij elkaar in de moeilijkheden die er in hun levensgeschiedenis voorbijkomen.

50. De vruchtbaarheid van de echtgenoten is in volle zin geestelijk: zij zijn levende sacramentele tekenen, een bron van leven voor de christelijke gemeenschap en de wereld. De daad van het doorgeven van het leven, die de “onlosmakelijke band” laat zien tussen de waarde van eenwording en voortplanting - door de zalige Paulus VI benadrukt (vgl. HV, 12) -, moet worden begrepen vanuit de optiek van de verantwoordelijkheid van de ouders bij de inzet voor de zorg voor en de christelijke opvoeding van de kinderen. Dit is de kostbaarste vrucht van de huwelijksliefde. Daar het kind een persoon is, overstijgt het hen die het hebben voortgebracht. “Zoon en dochter zijn betekent immers volgens het plan van God in zich de herinnering aan en de hoop op een liefde dragen die zichzelf heeft verwezenlijkt door nu juist het leven van een ander menselijk, oorspronkelijk en nieuw wezen te ontsteken. En voor de ouders is elk kind zichzelf, is het anders, is het verschillend” (Franciscus, Algemene audiëntie, 11 februari 2015). De schoonheid van de wederzijdse en belangeloze gave, de vreugde om het leven dat wordt geboren, en de liefdevolle zorg voor alle leden, van jong tot oud, zijn enkele van de vruchten die het antwoord op de roeping van het gezin uniek en onvervangbaar maken. De gezinsrelaties dragen op een beslissende wijze bij aan een solidaire en broederlijke opbouw van de menselijke samenleving, die niet gereduceerd kan worden tot het samenleven van bewoners van een gebied of burgers van een staat.

Waarheid en schoonheid van het gezin

51. Met innige vreugde en diepe vertroosting kijkt de Kerk naar gezinnen die trouw zijn aan het onderricht van het evangelie, zij dankt en bemoedigt hen voor het getuigenis dat zij geven. Dankzij hen wordt de schoonheid van een onontbindbaar en voor altijd trouw huwelijk geloofwaardig gemaakt. In het gezin rijpt de eerste kerkelijke ervaring van de gemeenschap tussen personen, waarin zich door de genade het mysterie van liefde van de Heilige Drie-eenheid weerspiegelt. “Hier leert men de volharding en de vreugde in het werk, de broederliefde, de edelmoedige, zelfs herhaalde vergeving en vooral de goddelijke erediens door het gebed en de opoffering van zijn leven” (CKK, 1657). Het evangelie van het gezin voedt ook de kiemen die nog erop wachten te rijpen, en moet de bomen verzorgen die zijn verdord en niet mogen worden verwaarloosd (vgl. Luc. 13, 6-9). Ook al erkent de Kerk als betrouwbare lerares en zorgzame moeder dat onder de gelovigen er geen andere huwelijksband dan de sacramentele is en dat iedere verbreking hiervan tegen de wil van God is, zij is ook overtuigd van de broosheid van veel van haar kinderen die het zwaar hebben op de weg van het geloof. “Daarom is het noodzakelijk, zonder de waarde van het evangelisch ideaal te verminderen, met barmhartigheid en geduld de mogelijke groeifasen te begeleiden van mensen die zich van dag tot dag vormen. [...] Een kleine stap te midden van de grote menselijke beperkingen kan God aangenamer zijn dan een uiterlijk correct leven van wie zijn dagen doorbrengt zonder belangrijke moeilijkheden het hoofd te bieden. De troost en de prikkel van de heilzame liefde van God die op mysterieuze wijze werkzaam is in iedere persoon, boven zijn gebreken en misstappen, moet ieder kunnen bereiken” (EG, 44). Deze waarheid en schoonheid dient te worden aangekweekt. Ten overstaan van moeilijke situaties en gewonde gezinnen dient men zich altijd een algemeen principe te herinneren: “De herders moeten weten dat zij, uit liefde voor de waarheid, verplicht zijn de situaties goed te onderscheiden” (FC, 84). De mate van verantwoordelijkheid is niet in alle gevallen gelijk en er kunnen factoren bestaan die het

vermogen om te beslissen beperken. Daarom moet men, terwijl de leer duidelijk tot uitdrukking gebracht dient te worden, oordelen vermijden die geen rekening houden met de complexiteit van de verschillende situaties, en is het noodzakelijk te letten op de wijze waarop de mensen leven en lijden op grond van hun toestand.

Hoofdstuk IV

Naar de kerkelijke volheid van het gezin

De innige band tussen Kerk en gezin

52. De zegening en de verantwoordelijkheid van een nieuw gezin, bezegeld in het kerkelijk sacrament, brengt de bereidheid met zich mee binnen de christelijke gemeenschap het fundamentele verbond tussen man en vrouw te ondersteunen en te bevorderen. Deze bereidheid brengt op het gebied van de maatschappelijke band, het voortbrengen van kinderen, de bescherming van de zwaksten, het gemeenschappelijk leven een verantwoordelijkheid met zich mee die er recht op heeft te worden ondersteund, erkend en gewaardeerd. Krachtens het sacrament van het huwelijk wordt ieder gezin ten volle een goed voor de Kerk. In dit perspectief zal het zeker een kostbare gave voor de Kerk van vandaag zijn ook de wederkerigheid tussen gezin en Kerk in overweging te nemen: de Kerk is een goed voor het gezin, het gezin is een goed voor de Kerk. De bescherming van de sacramentele gave van de Heer betreft niet alleen het individuele gezin, maar de christelijke gemeenschap zelf op de wijze die haar toekomst. Ten opzichte van het ontstaan van een ook ernstige moeilijkheid om de huwelijksverbintenis te bewaren zal het onderscheiden van het respectievelijk nakomen of niet nakomen van verplichtingen door het paar moeten worden verdiept met de hulp van herders en gemeenschap.

De genade van de bekering en van de vervulling

53. De Kerk blijft de echtgenoten nabij van wie de band zodanig is verzwakt dat er zich een gevaar van scheiding voordoet. In het geval dat men komt tot een droevig einde van de relatie, voelt de Kerk de plicht dit moment van lijden te begeleiden, zodat er tenminste geen rampzalige tegenstellingen tussen de echtgenoten ontstaan. Bijzondere aandacht moet vooral worden geschonken aan de kinderen, die het eerst worden getroffen door de scheiding, opdat zij zo weinig mogelijk eronder te lijden hebben: “wanneer papa en mama elkaar pijn doen, leidt de ziel van het kind er erg onder” (Franciscus, Algemene audiëntie, 24 juni 2015). De blik van Christus, waarvan het licht iedere mens verlicht (vgl. Joh. 1, 9; GS, 22) inspireert de pastorale zorg van de Kerk voor de gelovigen die eenvoudigweg samenleven of alleen een burgerlijk huwelijk hebben gesloten of zijn gescheiden en opnieuw zijn gehuwd. In het perspectief van de goddelijke pedagogie richt de Kerk zich met liefde tot hen die op een onvolmaakte wijze deelhebben aan haar leven: zij smeekt met hen de genade van de bekering af, zij bemoedigt hen het goede te doen, voor elkaar met liefde te zorgen en zich ten dienste te stellen van de gemeenschap waarin zij leven en werken. Het is wenselijk dat er in de bisdommen trajecten van onderscheiding en betrokkenheid van deze personen worden bevorderd als hulp bij en een bemoediging tot een bewuste en coherente keuze. De paren moeten worden geïnformeerd over de mogelijkheid hun toevlucht te nemen tot een proces van nietigverklaring van het huwelijk.

54. Wanneer de verbintenis door een publieke band tot een duidelijke stabiliteit komt - en is gekenmerkt door diepe genegenheid, door verantwoordelijkheid ten opzichte van de kinderen, door het vermogen om moeilijkheden te overwinnen - dan kan deze worden gezien als een gelegenheid om te begeleiden naar het sacrament van het huwelijk, waar dat mogelijk is. Anders is het indien men niet met het oog op een toekomstig huwelijk tot samenleven besluit, maar het

voornemen om een geïnstitutionaliseerde verhouding tot stand te brengen ontbreekt. De werkelijkheid van een burgerlijk huwelijk tussen man en vrouw, een traditioneel huwelijk en, met de nodige verschillen, ook het samenleven is een in veel landen opkomend verschijnsel. Bovendien vraagt de situatie van gelovigen die een nieuwe verbintenis tot stand hebben gebracht, om een bijzondere pastorale aandacht: “In deze decennia [...] is het bewustzijn zeer gegroeid dat een broederlijke en attente opvang in liefde en waarheid noodzakelijk is jegens de gedoopten die een nieuw samenleven tot stand hebben gebracht na het mislukken van een sacramenteel huwelijk; inderdaad zijn deze personen helemaal niet geëxcommuniceerd” (Franciscus, Algemene audiëntie, 5 augustus 2015).

De barmhartigheid in het middelpunt van de openbaring

55. De Kerk gaat uit van de concrete situaties van de gezinnen van vandaag, die alle barmhartigheid nodig hebben, te beginnen bij die welke het meest lijden. Met het barmhartige hart van Jezus moet de Kerk haar zwakste kinderen, getekend door een gewonde en verloren gegane liefde, begeleiden en hun vertrouwen en hoop teruggeven zoals het licht van de vuurtoren van een haven of een fakkel, gedragen te midden van de mensen om hen te verlichten die de koers zijn kwijtgeraakt of zich te midden van een storm bevinden. De barmhartigheid is “de kern van de openbaring van Jezus Christus” (MV, 25). Hierin straalt Gods soevereiniteit, waarmee Hij steeds opnieuw trouw is aan zijn wezen, dat liefde is (vgl. 1 Joh. 4, 8) en aan zijn verbond. “In zijn barmhartigheid toont God nu juist zijn almacht” (H. Thomas van Aquino, Summa Theologiae, II-II, q. 30, art. 4; vgl. Romeins Missaal, Collecte van de 24^e Zondag door het jaar). De waarheid verkondigen met liefde is zelf een daad van barmhartigheid. In de bul *Misericordiae Vultus* zegt paus Franciscus: “Barmhartigheid is niet tegengesteld aan gerechtigheid, maar drukt de handelwijze van God jegens de zondaar uit”. En hij vervolgt: “God wijst de gerechtigheid niet af. Hij neemt haar op en gaat haar te boven in een hoger gebeuren, waar men de liefde ervaart die ten grondslag ligt aan een ware gerechtigheid” (MV, 21). Jezus is het gelaat van de barmhartigheid van God de Vader: “Zozeer immers heeft God de wereld liefgehad [...], opdat de wereld door Hem zou worden gered” (Joh. 3, 16-17).

DEEL DRIE DE ZENDING VAN HET GEZIN

56. Vanaf het begin van de geschiedenis is God ten opzichte van zijn kinderen gul geweest met zijn liefde (vgl. LG, 2), zodat zij de volheid van leven in Jezus Christus hebben kunnen krijgen (vgl. Joh. 10, 10). Door middel van de christelijke initiatiesacramenten nodigt God de gezinnen uit dit leven binnen te gaan, het te verkondigen en het mee te delen aan anderen (vgl. LG, 41). Zoals paus Franciscus ons met kracht in herinnering brengt, strekt de zending van het gezin zich altijd uit naar buiten in de dienst aan onze broeders en zusters. Het is de zending van de Kerk waaraan elk gezin geroepen is op een unieke en bevoorrechte wijze deel te nemen. “Krachtens het ontvangen doopsel is ieder lid van het Volk van God missionaire leerling geworden” (EG, 120). In heel de wereld kunnen wij in de werkelijkheid van de gezinnen heel veel geluk en vreugde zien, maar ook heel veel lijden en angst. Wij willen naar deze werkelijkheid kijken met de ogen waarmee ook Christus ernaar keek, toen Hij rondliep onder de mensen van zijn tijd. Onze houding wil die van nederig begrip zijn. Ons verlangen is elk gezin en alle gezinnen te begeleiden, opdat zij de beste weg ontdekken om de moeilijkheden die zij op hun weg tegenkomen, te overwinnen. Het evangelie is ook altijd een teken van tegenspraak. De Kerk vergeet nooit dat het paasmysterie centraal staat in de Blijde Boodschap die wij verkondigen. Zij wil de gezinnen helpen het kruis te erkennen en te aanvaarden, wanneer het voor hen verschijnt, opdat zij het met Christus kunnen dragen naar de vreugde van de

verrijzenis. Dit werk vraagt om “een nieuwe pastorale opzet die de zaken niet kan laten zoals ze nu zijn” (EG, 25). De bekering raakt vervolgens de stijl en de taal ervan ten diepste. Het is noodzakelijk een taal te bezigen die betekenisvol is. De verkondiging moet doen ervaren dat het evangelie van het gezin een antwoord is op de diepste verwachtingen van de menselijke persoon: op zijn waardigheid en de volle verwezenlijking in wederkerigheid, gemeenschap en vruchtbaarheid. Het gaat er niet alleen om een normenstelsel te presenteren, maar de genade te verkondigen die het vermogen schenkt om de zegeningen van het gezin te beleven. De overdracht van het geloof maakt vandaag meer dan ooit een taal noodzakelijk die in staat is allen, in het bijzonder de jongeren, te bereiken om de schoonheid van de gezinsliefde mee te delen en de betekenis te doen begrijpen van termen als gave, huwelijksliefde, trouw, vruchtbaarheid, het doorgeven van het leven. De behoefte aan een nieuwe en meer aangepaste taal doet zich vooral voor op het ogenblik dat kinderen en adolescenten worden ingeleid in het thema van de seksualiteit. Veel ouders en veel personen die werkzaam zijn in de pastoraal, hebben moeite met het vinden van een juist en tegelijkertijd respectvol taalgebruik dat de aard van de biologische seksualiteit verbindt met de complementariteit die zich wederzijds verrijkt met de vriendschap, de liefde en de zelfgave van man en vrouw.

Hoofdstuk I

De vorming van het gezin

De voorbereiding op het huwelijk

57. Een christelijk huwelijk kan niet worden gereduceerd tot een culturele traditie of een eenvoudige juridische overeenkomst: het is een ware roeping van God die een nauwkeurige onderscheiding, voortdurend gebed en adequate rijping vereist. Daarom zijn er vormingstrajecten nodig die de persoon en het paar begeleiden, zodat met het meedelen van de geloofsinhoud de ervaring die door de hele kerkgemeenschap wordt geboden, samengaat. De doeltreffendheid van deze hulp vereist ook dat de catechese vóór het huwelijk, die een integraal deel is van de gewone pastoraal - en soms arm aan inhoud -, wordt verbeterd. Ook de pastoraal voor de huwelijkskandidaten moet worden ingevoegd in de algemene inzet van de christelijke gemeenschap om op een adequate en overtuigende wijze de evangelische boodschap te presenteren omtrent de waardigheid van de persoon, zijn vrijheid en het respect voor zijn rechten. Men dient heel goed de drie fases voor ogen te houden waarnaar *Familiaris consortio* (vgl. 66) verwijst: een verwijderde voorbereiding, die gaat via de overdracht van het geloof en de christelijke waarden binnen het eigen gezin; een meer nabije, die samenvalt met de trajecten van de catechese en de vormende ervaringen die worden beleefd binnen de christelijke gemeenschap; de onmiddellijke voorbereiding op het huwelijk als deel van een ruimere weg die wordt gekenmerkt door de dimensie van de roeping.

58. In de aan de gang zijnde culturele verandering worden vaak modellen gepresenteerd die in tegenstelling zijn met de christelijke visie op het gezin. Seksualiteit wordt vaak losgekoppeld van een authentiek liefdesplan. In sommige landen worden zelfs door het publiek gezag vormingsprojecten opgelegd die een inhoud presenteren die tegengesteld is aan de menselijke en christelijke visie: ten opzichte hiervan dienen vastberaden de vrijheid van de Kerk om de eigen leer te onderrichten en het recht van gewetensbezwaar van de kant van de opvoeders te worden bevestigd. Daarom kan het gezin, ook al blijft het de primaire ruimte voor de opvoeding (vgl. *Gravissimum educationis*, 3), niet de enige plaats voor de opvoeding tot seksualiteit zijn. Hiervoor is het noodzakelijk echte pastorale trajecten van ondersteuning op te zetten die zowel op het individu als op de paren zijn gericht, met een bijzondere aandacht voor de leeftijd van de pubertijd en de adolescentie, waarbij men de schoonheid van de seksualiteit in de liefde helpt

te ontdekken. Het christendom verkondigt dat God de mens als man en vrouw heeft geschapen en hen heeft gezegend, opdat zij één vlees zouden vormen en het leven zouden doorgeven (vgl. Gen. 1, 27-28; 2, 24). Hun verschil, zij het met gelijke persoonlijke waardigheid, is het zegel van de goede schepping door God. Volgens het christelijk beginsel van lichaam en ziel, kunnen zij, evenals het biologisch geslacht (*sex*) en de maatschappelijke-culturele rol van het geslacht (*gender*), worden onderscheiden, maar niet gescheiden.

Hier komt dus de eis naar voren van een verbreding van de thema's van de vorming in de programma's vóór het huwelijk, zodat deze trajecten worden van opvoeding tot het geloof en de liefde, geïntegreerd in de weg van de christelijke initiatie. In dit licht is het noodzakelijk te herinneren aan het belang van de deugden, waaronder de kuisheid, een kostbare voorwaarde voor een echte groei van de liefde tussen twee personen. Het vormingsprogramma zou de vorm moeten aannemen van een weg die gericht is op de onderscheiding van de roeping van de persoon en het paar, waarbij zorg wordt gedragen voor een betere synergie tussen de verschillende pastorale terreinen. De trajecten van voorbereiding op het huwelijk dienen ook te worden gegeven door getrouwde paren die in staat zijn de huwelijkskandidaten vóór de bruiloft en in de eerste jaren van het huwelijksleven te begeleiden en zo het dienstverlenend karakter van het huwelijk tot zijn waarde te laten komen. De pastorale waardering van de persoonlijke relaties zal een geleidelijke opening van de geesten en de harten voor de volheid van Gods plan bevorderen.

De huwelijksviering

59. De huwelijksliturgie is een uniek gebeuren, dat wordt beleefd in de context van een feest van het huwelijk en het samenleven. Het eerste van de tekenen van Jezus vond plaats bij het feestmaal van de bruiloft van Kana: de goede wijn van het wonder van de Heer, die de geboorte van een nieuw gezin verblijdt, is de nieuwe wijn van het verbond van Christus met de mannen en de vrouwen van iedere tijd. De voorbereiding van de bruiloft neemt lange tijd de aandacht in beslag van huwelijkskandidaten. Zij is voor hen, voor hun familie en hun vrienden een kostbare tijd, die moet worden verrijkt met het juiste geestelijk en kerkelijk karakter ervan. De huwelijksviering is een gunstige gelegenheid om velen uit te nodigen tot de viering van de sacramenten van de verzoening en de eucharistie. De christelijke gemeenschap zal door middel van een hartelijke en vreugdevolle deelname het nieuwe gezin in haar midden opnemen, opdat het zich als huiskerk onderdeel voelt van de grotere kerkelijke familie. De huwelijksliturgie zou moet worden voorbereid door middel van een mystagogische catechese die het paar laat ervaren dat de viering van hun verbond tot stand komt "in de Heer". De celebrant heeft veelvuldig de gelegenheid zich te richten tot een bijeenkomst die bestaat uit personen die weinig deelnemen aan het kerkelijke leven of behoren tot een andere christelijke gezindte of religieuze gemeenschap. Het betreft een kostbare gelegenheid voor de verkondiging van het evangelie van Christus, die in de aanwezige families de herontdekking van het geloof en de liefde wekken, die van God komen.

De eerste jaren van het gezinsleven

60. De eerste jaren van een huwelijk zijn een vitale en delicate periode, gedurende welke de paren groeien in het bewustzijn van hun roeping en zending. Vandaar de eis van een pastorale begeleiding die na de viering van het sacrament doorgaat. De parochie is de plaats waar ervaren paren ten dienste kunnen worden gesteld van jonggehuwden, met de eventuele medewerking van kerkelijke verenigingen, bewegingen en nieuwe gemeenschappen. Men moet de echtgenoten aanmoedigen tot een fundamentele houding van het aanvaarden van de gave van

kinderen. Het belang van een gezinsspiritualiteit dient onderstreept te worden, het gebed en de deelname aan de zondagseucharistie, waarnaast de paren worden uitgenodigd regelmatig bijeen te komen om de groei van het geestelijke leven en de solidariteit in de concrete noden van het leven te bevorderen. De persoonlijke ontmoeting met Christus door middel van de lezing van het Woord van God in de gemeenschap of thuis, vooral in de vorm van de “lectio divina” vormt een inspiratiebron voor het dagelijks handelen. Liturgievieringen, devotionele praktijken en eucharistievieringen voor het gezin, vooral ter gelegenheid van de verjaardag van een huwelijk, voeden het geestelijk leven en het missionaire getuigenis van het gezin. Niet zelden vindt er in de eerste jaren van het huwelijksleven een zekere introversie van het paar plaats met een daaruit voortvloeiend zich isoleren van de context van de gemeenschap. De versteviging van het relationele netwerk tussen paren en het scheppen van belangrijke banden zijn noodzakelijk voor de rijping van het christelijk leven van het gezin. De kerkelijke bewegingen en groepen waarborgen vaak deze ogenblikken van groei en vorming. De lokale Kerk dient bij het integreren van deze bijdragen het initiatief te nemen om de pastorale zorg voor jonge gezinnen te coördineren. In de beginfase van het huwelijksleven bezorgt de frustratie van het verlangen kinderen te krijgen een bijzondere ontmoediging. Hierbij kondigen zich niet zelden de aanleidingen voor crises aan die al snel uitlopen op scheiding. Ook om deze redenen is het feit dat de gemeenschap de jonge echtgenoten nabij is door middel van liefdevolle en discrete ondersteuning van betrouwbare gezinnen, belangrijk.

De vorming van de priesters en andere werkers in de pastoraal

61. Er is een vernieuwing van de pastoraal in het licht van het evangelie van het gezin en het onderricht van het leergezag noodzakelijk. Daarom dient men te voorzien in een adequatere vorming van priesters, diakens, mannelijke en vrouwelijke religieuzen, catechisten en andere werkers in de pastoraal, die de integratie van de gezinnen in de parochiegemeenschap moeten bevorderen, vooral ter gelegenheid van de programma's van vorming tot het christelijk leven met het oog op de sacramenten. In het bijzonder moeten de seminaries in hun programma's van menselijke, intellectuele en pastorale vorming de toekomstige priesters erop voorbereiden apostelen van het gezin te worden. Bij de vorming tot het gewijde ambt mag, door ook rechtstreeks deel te nemen aan passende trajecten, de affectieve en psychologische ontwikkeling niet worden verwaarloosd. Vormings- en cursusprogramma's die specifiek gericht zijn op werkers in de pastoraal, zullen hen geschikt kunnen maken om de weg zelf van de voorbereiding op het huwelijk in te voegen in de bredere dynamiek van het kerkelijk leven. In de periode van de vorming dienen de kandidaten voor het priesterschap overeenkomstige perioden bij hun eigen familie te zijn en begeleid te worden in het opdoen van ervaring met de gezinspastoraal om een adequate kennis te verwerven van de huidige situatie van de gezinnen. De aanwezigheid van leken en gezinnen, in het bijzonder de vrouwelijke aanwezigheid, bij de vorming van de priester, begunstigt de waardering voor de verscheidenheid en complementariteit van de verschillende roepingen in de Kerk. De toewijding van dit kostbaar ambt zal vitaliteit en concreetheid kunnen krijgen vanuit een hernieuwd verbond tussen de twee belangrijkste vormen van roeping tot de liefde: die tot het huwelijk, die uitloopt in een christelijk gezin, gebaseerd op de liefde van uitverkiezing, en die tot het Godgewijde leven, beeld van de gemeenschap van het Rijk, die uitgaat van de onvoorwaardelijke aanvaarding van de ander als gave van God. In de gemeenschap van de roepingen komt een vruchtbare uitwisseling van gave tot stand, die de kerkgemeenschap doet herleven en verrijkt (vgl. Hand. 18, 2). De geestelijke leiding van het gezin kan worden beschouwd als een van de parochiële dienstwerken. Er wordt voorgesteld dat het diocesane bureau voor de gezinnen en de andere pastorale diensten hun samenwerking op dit gebied kunnen intensiveren. Bij de permanente vorming van de clerus en de werkers in de pastoraal is het wenselijk dan men met de juiste

instrumenten blijft zorgen voor de rijping van de affectieve en psychologische dimensie, die voor hen onmisbaar zal zijn voor een pastorale begeleiding van de gezinnen, ook met het zicht op de bijzondere noodsituaties, die worden bepaald door de gevallen van huiselijk geweld en seksueel misbruik.

Hoofdstuk II

Gezin, voortplanting, opvoeding

Het doorgeven van het leven

62. De aanwezigheid van de talrijke gezinnen in de Kerk is een zegen voor de christelijke gemeenschap en voor de maatschappij, daar het openstaan voor het leven een intrinsieke eis is van de huwelijksliefde. In dit licht brengt de Kerk haar grote dankbaarheid tot uitdrukking jegens de gezinnen die kinderen ontvangen, hen opvoeden, met liefde omgeven en het geloof doorgeven, in het bijzonder de meest broze en door de aanwezigheid van een handicap getekende gezinnen. Deze kinderen, die zijn geboren met bijzondere behoeften, trekken de liefde van Christus aan en vragen aan de Kerk hen te bewaren als een zegening. Helaas is er een mentaliteit wijdverbreid die het voortbrengen van het leven alleen maar terugbrengt tot een beloning van het individu of van het paar. Factoren van economische, culturele en opvoedkundige orde oefenen een soms bepalende invloed uit en dragen zo bij tot een sterke daling van het geboortecijfer die de maatschappelijke structuur verzwakt, de betrekking tussen de generaties in gevaar brengt en de blik op de toekomst onzekerder maakt. Ook op dit gebied moet men uitgaan van het luisteren naar de mensen en rekenschap geven van de schoonheid en waarheid van een onvoorwaardelijk openstaan voor het leven als iets waaraan de menselijke liefde behoefte heeft om in volheid te worden beleefd. Hier begrijpt men de noodzaak om steeds meer de documenten van het leergezag van de Kerk te verspreiden die de cultuur van het leven bevorderen. De gezinspastoraal zou katholieke specialisten op het gebied van de bio-ethiek meer moeten betrekken bij de trajecten van de voorbereiding op het huwelijk en bij de begeleiding van de echtgenoten.

De verantwoordelijkheid voor de voortplanting

63. Volgens de scheppingsorde zijn de huwelijksliefde tussen man en vrouw en het doorgeven van het leven op elkaar gericht (vgl. Gen. 1, 27-28). Zo heeft de Schepper man en vrouw deelgenoot gemaakt aan het werk van zijn schepping en heeft Hij hen tegelijkertijd instrument van zijn liefde gemaakt door aan hun verantwoordelijkheid de toekomst van de mensheid door middel van het doorgeven van het leven toe te vertrouwen. De echtgenoten zullen zich openstellen voor het leven door “tot een juiste beslissing te komen, rekening houdend zowel met hun eigen welzijn, als met dat van de reeds geboren en toekomstige kinderen, met inzicht tevens in de door de omstandigheden van tijd en levensstaat vereiste materieel en geestelijke levenscondities en tenslotte met het welzijn van het gezin, van de tijdelijke maatschappij en ook van de Kerk” (GS, 50; vgl. VS, 54-66). Overeenkomstig het persoonlijke en menselijk complete karakter van de huwelijksliefde is de juiste weg voor een gezinsplanning die van een overeenstemmende dialoog tussen de echtgenoten, van een respecteren van de tijden en een rekening houden met de waardigheid van de partner. In deze zin moeten de encycliek *Humanae vitae* (vgl. 10-14) en de apostolische exhortatie *Familiaris consortio* (vgl. 14.; 28-35) opnieuw worden ontdekt opdat de bereidheid het leven weer door te geven opgewekt wordt, in tegenstelling tot een mentaliteit die vaak vijandig staat tegenover het leven. Men dient de jonge paren herhaaldelijk ertoe aan te sporen het leven te schenken. Op deze wijze kan het openstaan voor het leven in het gezin, in de Kerk en in de maatschappij groeien. Door haar talrijke

instellingen voor kinderen kan de Kerk eraan bijdragen een maatschappij, maar ook een geloofsgemeenschap, op te bouwen die meer op de maat van het kind is toegesneden. De moed om het leven door te geven wordt aanzienlijk versterkt waar men een atmosfeer schept die geschikt is voor de kleintjes, waar hulp en begeleiding wordt geboden bij de opvoeding van kinderen (samenwerking tussen parochies, ouders en gezinnen).

Een verantwoordelijke keuze voor het doorgeven van het leven veronderstelt een vorming van het geweten dat “de meest verborgen kern en het heiligdom van de mens is, waarin hij alleen is met God, wiens stem binnen in hem weerklinkt” (GS, 16). Hoe meer de echtgenoten in hun geweten trachten naar God en zijn geboden te luisteren (vgl. Rom. 2, 15) en zich geestelijk laten begeleiden, des te meer zal hun beslissing innerlijk vrij zijn van een subjectief oordeel en een aanpassing aan de wijzen van gedrag van hun omgeving. Uit liefde voor deze waardigheid van het geweten verwerpt de Kerk met alle kracht een dwingende tussenkomst van de staat ten gunste van geboortebeperving, sterilisatie of zelfs abortus. Het gebruik maken van methoden die gebaseerd zijn op het “natuurlijke ritme van de vruchtbaarheid” (HV, 11), dient te worden aangemoedigd. Men moet benadrukken dat “deze methoden het lichaam van de echtgenoten eerbiedigen, de wederzijdse tederheid bevorderen en de groei van de waarachtige vrijheid begunstigen” (CKK, 2370). Er moet altijd worden onderstreept dat de kinderen van God een wonderbare gave van God zijn, een vreugde voor de ouders en voor de Kerk. Door hen vernieuwt de Heer de wereld.

De waarde van het leven in al zijn fases

64. Het leven is een gave van God en een mysterie dat ons overstijgt. Daarom mag men op geen enkele wijze het begin en het eindstadium ervan weggooien. Integendeel, het is noodzakelijk voor deze fases een bijzondere aandacht te waarborgen. Tegenwoordig “beschouwt men” te gemakkelijk “het menselijk wezen in zichzelf als een consumptiegoed dat men kan gebruiken en vervolgens weggooien. Wij hebben een “wegwerpcultuur” ingevoerd, die zelfs wordt bevorderd” (EG, 53). Wat dit betreft, is het de taak van het gezin, ondersteund door heel de maatschappij, het leven dat wordt geboren, te ontvangen en te zorgen voor de laatste fase ervan. Ten opzichte van het drama van de abortus bevestigt de Kerk vóór alles het heilige en onschendbaar karakter van het menselijk leven en zet zij zich concreet in ten gunste hiervan (vgl. EV, 58). Dankzij haar instellingen biedt zij advies voor zwangeren, ondersteunt zij kindmoeders, staat zij in de steek gelaten kinderen bij, is zij hen nabij die abortus hebben ondergaan. Voor hen die werken in de gezondheidszorg, wijst men op de morele plicht van het gewetensbezwaar. De Kerk voelt eveneens niet alleen de noodzaak het recht te bevestigen op een natuurlijke dood, terwijl doorbehandelen en euthanasie wordt vermeden, maar zij zorgt ook voor ouderen, beschermt gehandicapten, staat terminale zieken bij, troost de stervenden en wijst de doodstraf ten stelligste af (vgl. CKK, 2258).

Adoptie en voogdijschap

65. De adoptie van kinderen die wees en in de steek gelaten zijn en worden opgevangen als eigen kinderen, neemt in de geest van het geloof de vorm aan van een authentiek gezinsapostolaat (vgl. AA, 11), waaraan door het leergezag meerdere keren wordt herinnerd en dat erdoor wordt bemoedigd (vgl. FC, 41; EV, 93). De keuze voor adoptie en voogdijschap brengt buiten de gevallen waar de huwelijkservaring wordt getekend door onvruchtbaarheid, een bijzondere vruchtbaarheid hiervan tot uitdrukking. Deze keuze is een veelzeggend teken van generatieve opvang, een geloofsgetuigenis en een vervulling van de liefde. Deze keuze herstelt de wederzijdse waardigheid voor een onderbroken band: voor de echtgenoten die geen

kinderen hebben, en de kinderen die geen ouders hebben. Daarom dienen alle initiatieven die gericht zijn om de adoptieprocedures te vergemakkelijken, te worden ondersteund. De kinderhandel tussen landen en continenten dient te worden verhinderd met passende wetgevende maatregelen en controles van de staten. De continuïteit van de generatieve en opvoedkundige relatie heeft evenals de voortplanting als noodzakelijk fundament het seksuele verschil tussen man en vrouw. Ten overstaan van de situaties waarin tegen elke prijs een kind wordt gewild als recht van eigen completering, laten adoptie en voogdijschap, mits juist verstaan, een belangrijk aspect zien van het ouderschap en het kindschap, daar zij helpen erkennen dat kinderen, of zij nu natuurlijk of geadopteerd zijn of onder voogdijschap zijn geplaatst, iets anders dan de eigen persoon zijn en men hen moet liefhebben, men voor hen moet zorgen en hen niet alleen maar op de wereld moet zetten. Het vooropstaan van het belang van het kind zou de beslissingen over adoptie en voogdijschap altijd moeten inspireren. Zoals paus Franciscus in herinnering heeft gebracht, “hebben kinderen het recht op te groeien in een gezin met een papa en een mama” (Audiëntie voor de deelnemers aan het Internationaal Colloquium over de complementariteit tussen man en vrouw, georganiseerd door de Congregatie voor de Geloofsleer, 17 november 2014). Niettemin moet de Kerk verkondigen dat daar waar het mogelijk is, kinderen het recht hebben met de grootst mogelijke steun in het gezin waarin zij zijn geboren, op te groeien.

De opvoeding van de kinderen

66. Een van de fundamentele uitdagingen waarvoor de gezinnen van vandaag zijn gesteld, is zeker die van de opvoeding, die nog veeleisender en complexer wordt gemaakt door de huidige culturele werkelijkheid en de grote invloed van de media. Er dient op de juiste wijze rekening te worden gehouden met de eisen en de verwachtingen van gezinnen die in staat zijn in het dagelijks leven een plaats van opgroeien, concreet en wezenlijk doorgeven van geloof, spiritualiteit en deugden te zijn die vorm geven aan het bestaan. Het gezin van herkomst is vaak de schoot van een roeping tot het priesterschap en het Godgewijde leven: daarom worden de ouders ook aangespoord de Heer om de onschatbare gave van de roeping voor een van hun kinderen te vragen. Op opvoedkundig terrein dient het recht van de ouders te worden beschermd om vrij te kiezen voor het type opvoeding dat hun kinderen overeenkomstig hun overtuigingen en op redelijke en goede voorwaarden moet worden gegeven. Men moet helpen ook in de huwelijksrelatie de affectiviteit te beleven als een weg van rijping in een steeds dieper ontvangen van de ander en in een steeds vollere gave. In deze zin dient de noodzaak te worden onderstreept vormingsprogramma's aan te bieden die het huwelijksleven voeden, en het belang van leken die een begeleiding bieden die bestaat uit een levend getuigenis. Veel hulp biedt hierbij het voorbeeld van een trouwe en diepe liefde die bestaat uit tederheid, respect, die in staat is om in de tijd te groeien en die in haar concreet openstaan voor het voortbrengen van het leven, een mysterie ervaart, dat ons overstijgt.

67. In de verschillende culturen behouden de volwassenen in het gezin een onvervangbare opvoedkundige functie. In veel contexten maken wij echter een voortschrijdende verzwakking mee van de opvoedkundige rol van de ouders die, behalve dat zij het gevolg is van de neiging om deze taak te delegeren of voor te behouden aan andere subjecten, wordt veroorzaakt door een indringende tegenwoordigheid van de media binnen de gezinssfeer. Anderzijds verenigen de media (in het bijzonder de social media) de leden van het gezin ook op afstand. Het gebruik van e-mail en andere social media kan de leden van het gezin in de tijd bijeenhouden. Boven alles kunnen de media een gelegenheid zijn voor de evangelisatie van de jongeren. Er wordt gevraagd dat de Kerk de gezinnen bemoedigt en ondersteunt in hun werk van waakzame en verantwoorde deelname ten opzichte van school- en opvoedingsprogramma's die hun kinderen

betreffen. Er is algemene overeenstemming in het benadrukken dat de eerste school van de opvoeding het gezin is en dat de christelijke gemeenschap deze onvervangbare vormende rol ondersteunt en integreert. Het wordt voor noodzakelijk gehouden ruimten en ogenblikken voor ontmoeting te vinden om de vorming van ouders en het delen van ervaringen tussen gezinnen aan te moedigen. Het is belangrijk dat de ouders als eerste opvoeders en geloofsgetuigen voor hun kinderen actief worden betrokken bij de programma's van de voorbereiding op de christelijke initiatiesacramenten.

68. Katholieke scholen vervullen een vitale functie in het bijstaan van de ouders bij hun plicht om hun kinderen op te voeden. Een katholieke opvoeding bevordert de rol van het gezin: zij waarborgt een goede voorbereiding, voedt op tot deugden en waarden, onderricht in de leer van de Kerk. Katholieke scholen zouden moeten worden bemoedigd in hun zending de leerlingen te helpen groeien als rijpe volwassenen die de wereld kunnen zien door de liefdevolle ogen van Jezus en die het leven begrijpen als een roeping om God te dienen. Katholieke scholen blijken zo belangrijk voor de evangeliserende zending van de Kerk. In veel streken zijn katholieke scholen de enige die voor de kinderen van arme, vooral jonge, gezinnen authentieke kansen waarborgen door hun een alternatief voor de armoede en een weg te bieden om een ware bijdrage aan het leven van de maatschappij te leveren. Katholieke scholen zouden moeten worden bemoedigd om hun werkzaamheid in de armste gemeenschappen voort te zetten en daarmee de minder gelukkige en meest kwetsbare leden van onze maatschappij te dienen.

Hoofdstuk III **Gezin en pastorale begeleiding**

Complexe situaties

69. Het sacrament van het huwelijk is als trouwe en onontbindbare verbintenis tussen een man en een vrouw, die geroepen zijn om elkaar wederzijds te ontvangen en het leven te ontvangen, een grote genade voor de menselijke familie. De Kerk heeft de vreugde en de plicht deze genade te verkondigen aan iedere persoon en in iedere context. Zij voelt vandaag op een nog dringendere wijze de verantwoordelijkheid de gedoopten opnieuw te doen ontdekken hoe Gods genade werkzaam is in hun leven - ook in de moeilijkste situaties - om hen te brengen tot de volheid van het sacrament. Terwijl de synode de gezinnen waardeert en aanmoedigt die de schoonheid van een christelijk huwelijk eer aandoen, wil zij de pastorale onderscheiding bevorderen van de situaties waarin het ontvangen van deze gave moeilijk wordt gewaardeerd, of op een andere wijze in gevaar wordt gebracht. Met deze gelovigen een pastorale dialoog levend houden om de rijping mogelijk te maken van een coherent openstaan voor het evangelie van huwelijk en gezin in zijn volheid, is een zware verantwoordelijkheid. Herders moeten de elementen ontdekken die de evangelisatie en de menselijke en geestelijke groei kunnen bevorderen van hen die door de Heer aan hun zorg zijn toevertrouwd.

70. De pastoraal dient duidelijk de evangelische boodschap voor te houden en ontvankelijk te zijn voor de positieve elementen die in deze situaties nog niet of niet meer daaraan beantwoorden. In veel landen woont een stijgend aantal paren samen zonder een canoniek of een burgerlijk huwelijk. In sommige landen bestaat het traditionele huwelijk dat wordt gearrangeerd tussen families en vaak in verschillende etappes wordt gevierd. In andere landen groeit integendeel het aantal van hen die, na lange tijd te hebben samengewoond, vragen om een viering van het huwelijk in de kerk. Voor eenvoudig samenwonen wordt vaak gekozen ten gevolge van een algemene mentaliteit die zich verzet tegen instellingen en definitieve verplichtingen, maar ook door het wachten op een bestaanszekerheid (werk en een vast salaris).

Ten slotte worden in andere landen *de facto* verbintenissen steeds talrijker, niet alleen door het afwijzen van de waarden van het gezin en het huwelijk, maar ook door het feit dat door de maatschappelijke omstandigheden huwen wordt gevoeld als een luxe, zodat materiële ellende ertoe aanzet dergelijke feitelijke verbintenissen te hebben. Al deze situaties dienen constructief onder ogen te worden gezien door te trachten deze te veranderen in een gelegenheid voor een weg naar bekering tot de volheid van het huwelijk en het gezin in het licht van het evangelie.

71. Een keuze voor het burgerlijk huwelijk of in verschillende gevallen eenvoudig samenwonen wordt vaak niet gemotiveerd door vooroordelen of weerstand tegen een sacramentele verbintenis, maar door culturele of toevallige situaties. In veel omstandigheden is de beslissing om samen te wonen een teken van een relatie die zich werkelijk wil richten op een perspectief van stabiliteit. Deze wil, die wordt vertaald in een duurzame, betrouwbare en voor het leven openstaande band, kan worden beschouwd als een verplichting waarop een weg naar het sacrament van het huwelijk, ontdekt als het plan van God met het eigen leven, kan worden geënt. De weg van groei die kan leiden naar een sacramenteel huwelijk, zal moeten worden bemoedigd door het erkennen van de trekken die eigen zijn aan edelmoedige en duurzame liefde: het verlangen om het welzijn van de ander vóór dat van zichzelf te zoeken; de ervaring van gevraagde en geschonken vergeving; het streven om een gezin te stichten dat niet in zichzelf opgesloten is en openstaat voor het welzijn van de kerkgemeenschap en de hele maatschappij. Gedurende dit traject zullen de tekenen van liefde die nu juist overeenkomen met de weerspiegeling van Gods liefde in een authentiek huwelijksplan, op hun waarde geschat kunnen worden.

72. De problemen betreffende het gemengde huwelijk vragen om een bijzondere aandacht. Huwelijken tussen katholieken en andere gedoopten “laten weliswaar een bijzonder karakter zien, maar het is goed de elementen ervan op de juiste wijze tot hun recht te laten komen en te ontwikkelen, zowel vanwege hun intrinsieke waarde, als vanwege de bijdrage die zij kunnen leveren aan de oecumenische beweging”. Met het oog daarop “moet men streven ... naar een hartelijke samenwerking tussen de katholieke en niet-katholieke bedienaar, reeds vanaf de tijd van voorbereiding op huwelijk en bruiloft” (FC, 78). Omtrent het delen van de eucharistie wordt eraan herinnerd dat “de beslissing om de niet-katholieke partij bij het huwelijk wel of niet toe te laten tot de eucharistische communie genomen moet worden conform de algemene normen die in dezen zowel voor de oosterse christenen als de andere christenen bestaan, en rekening houdend met deze bijzondere situatie, dat wil zeggen dat twee gedoopte christenen het sacrament van een christelijk huwelijk ontvangen. Hoewel de echtgenoten bij een gemengd huwelijk de sacramenten van doopsel en huwelijk gemeenschappelijk hebben, kan het delen van de eucharistie alleen maar een uitzondering zijn en moeten in elk geval de aangegeven bepalingen in acht worden genomen [...]” (Pauselijke Raad voor de Bevordering van de Eenheid van de Christenen, *Directorium voor de Toepassing van de Principes en de Normen voor de Oecumene*, 25 maart 1993, 159-160).

73. De huwelijken met een verschil in eredienst vertegenwoordigen een bevoorrechte plaats voor een interreligieuze dialoog in het dagelijks leven en kunnen een teken zijn van hoop voor de religieuze gemeenschappen, vooral waar situaties van spanning bestaan. De leden van het paar delen de betreffende geestelijke ervaringen of een weg van religieus zoeken, als een van de twee nog niet gelovig is (vgl. 1 Kor. 7, 14). Huwelijken met een verschil in eredienst brengen enkele bijzondere moeilijkheden met zich mee, hetzij met betrekking tot de christelijke identiteit van het gezin, hetzij met betrekking tot de godsdienstige opvoeding van de kinderen. De echtgenoten zijn geroepen het gevoel van aantrekkingskracht aan het begin steeds meer te veranderen in het oprechte verlangen naar het welzijn van de ander. Deze openheid verandert

ook het behoren tot een verschillende religie in een kans voor verrijking van de geestelijke hoedanigheid van de relatie. Het aantal gezinnen dat bestaat uit een huwelijksverbintenis met een verschil in eredienst neemt toe in de missiegebieden en ook in landen met een lange christelijke traditie en scheidt de noodzaak te voorzien in een pastorale zorg die gedifferentieerd is al naar gelang de verschillende maatschappelijke en culturele contexten. In sommige landen waar geen vrijheid van godsdienst bestaat, is de christelijke echtgenoot/echtgenote verplicht over te gaan tot een andere godsdienst om te kunnen huwen en kan men geen canoniek huwelijk vieren, noch de kinderen dopen bij een verschil in eredienst. Daarom moeten wij de noodzaak benadrukken dat ten opzichte van allen de vrijheid van godsdienst wordt geëerbiedigd.

74. Gemengde huwelijken en huwelijken met een verschil in eredienst laten meer op pastoraal dan op normatief vlak aspecten zien van vruchtbare mogelijkheden en van veelvuldige kritieke punten die niet gemakkelijk zijn op te lossen, zoals de godsdienstige opvoeding van de kinderen, de deelname aan het liturgisch leven van de echtgenoot/echtgenote, het delen van de geestelijke ervaring. Om constructief de verschillen in de orde van het geloof onder ogen te zien is het noodzakelijk bijzondere aandacht te wijden aan personen die een dergelijke huwelijksverbintenis aangaan, en dat niet alleen in de periode vóór het huwelijk. Bijzondere uitdagingen gaan paren en gezinnen aan waarbij de ene partner katholiek en de ander niet-gelovig is. In deze gevallen is het noodzakelijk te getuigen van het vermogen van het evangelie om zich te vereenzelvigen met deze situaties om de opvoeding van de kinderen tot het christelijk geloof mogelijk te maken.

75. Bijzondere moeilijkheden laten de situaties zien die de toegang tot het doopsel van personen betreffen die zich in een complexe huwelijksituatie bevinden. Het betreft personen die een vaste huwelijksverbintenis hebben gesloten in een tijd dat tenminste één van hen het christelijk geloof nog niet kende. De bisschoppen zijn geroepen in deze gevallen een pastorale onderscheiding in praktijk te brengen die is afgestemd op hun geestelijk welzijn.

76. De Kerk maakt het gedrag van de Heer Jezus tot het hare, die in onbegrensde liefde zich voor iedere persoon zonder uitzondering heeft aangeboden (MV, 12). Ten overstaan van de gezinnen die de ervaring kennen in hun midden personen met een homoseksuele geaardheid te hebben, benadrukt de Kerk dat iedere persoon onafhankelijk van zijn seksuele geaardheid gerespecteerd dient te worden in zijn waardigheid en met respect opgenomen dient te worden, waarbij men ervoor zorgt “ieder kenmerk van discriminatie” te vermijden” (Congregatie voor de Geloofsleer, *Overwegingen omtrent projecten voor de wettelijke erkenning van verbintenissen tussen homoseksuele personen*, 4). Men dient ook een bijzondere aandacht te reserveren voor de begeleiding van gezinnen waarin personen met een homoseksuele geaardheid leven. Omtrent projecten van gelijkstelling aan het huwelijk van verbintenissen tussen homoseksuele personen “bestaat er geen enkel fundament om zich analogieën eigen te maken of vast te stellen, zelfs geen verre, tussen homoseksuele verbintenissen en Gods plan met huwelijk en gezin” (ibidem). De synode beschouwt het in elk geval als volslagen onaanvaardbaar dat de lokale Kerken in dezen onder druk worden gezet en dat internationale organisaties de financiële steun aan armen landen laten afhangen van het invoeren van wetten die een “huwelijk” tussen personen van hetzelfde geslacht instellen.

Begeleiding in verschillende situaties

77. De Kerk maakt in liefdevol delen de vreugde en de verwachtingen, het verdriet en de angst van ieder gezin tot de hare. Een gezin als tochtgenoot bijstaan betekent voor de Kerk een wijs gedifferentieerde houding aannemen: soms is het noodzakelijk nabij te blijven en in stilte te

luisteren; andere keren moet men voorgaan om de weg aan te geven die moet worden afgelegd; weer andere keren is het passend om te volgen, te ondersteunen en te bemoedigen. “De Kerk zal haar leden - priesters, religieuzen en leken - moeten inwijden in deze “kunst van de begeleiding”, opdat allen leren steeds hun sandalen uit te doen ten overstaan van de heilige grond van de ander (vgl. Ex. 3, 5). Wij moeten aan onze weg het heilige ritme van de nabijheid geven, met een blik vol respect en vol medelijden, maar die tegelijkertijd ook geneest, bevrijdt en ertoe aanmoedigt te rijpen in het christelijk leven” (EG, 169). De belangrijkste bijdrage aan de gezinspastoraal biedt de parochie, die het gezin van de gezinnen is, waarin de bijdragen van kleine gemeenschappen, bewegingen en kerkelijke verenigingen worden geharmoniseerd. Begeleiding vraagt om specifiek voorbereide priesters, om de instelling van gespecialiseerde centra waar priesters, religieuzen en leken leren zorgen voor ieder gezin, met een bijzondere aandacht voor de gezinnen in moeilijkheden.

78. Een dienstwerk dat aan degenen gewijd is van wie de huwelijksrelatie verbroken is, blijkt bijzonder noodzakelijk te zijn. Het drama van een scheiding loopt vaak uit op lange perioden van conflict, die het meeste leed doen neerkomen op de kinderen. De eenzaamheid van de huwelijkspartner die in de steek is gelaten of gedwongen is een samenleven te onderbreken dat door voortdurende en ernstige mishandelingen werd gekenmerkt, vraagt om een bijzondere zorg van de kant van de christelijke gemeenschap. Voorkoming en zorg in gevallen van mishandeling in het gezin vereisen een nauwe samenwerking met justitie om op te treden tegen de verantwoordelijken en adequaat de slachtoffers te beschermen. Bovendien is het belangrijk de bescherming van minderjarigen tegen seksueel misbruik te bevorderen. In de Kerk dient in deze gevallen een zero tolerance beleid gehandhaafd te worden, samen met de begeleiding van de gezinnen. Het zou vervolgens opportuun kunnen blijken rekening te houden met de gezinnen waarin sommige leden activiteiten verrichten die bijzondere vereisten met zich meebrengen, zoals die betreffende de krijgsmacht, en die zich in een staat van materiële scheiding en langdurige fysieke verwijdering van de familie bevinden met alle consequenties die dit met zich meebrengt. Niet zelden worden zij na terugkeer uit oorlogsgebieden getroffen door een posttraumatisch syndroom en zijn zij in de war geraakt op grond van een geweten dat hun ernstige morele vragen stelt. Hier is bijzondere pastorale aandacht noodzakelijk.

79. De ervaring van een mislukt huwelijk is altijd droevig voor allen. Dezelfde mislukking kan anderzijds een gelegenheid worden voor reflectie, bekering en zich toevertrouwen aan God: wanneer ieder zich bewust is geworden van de eigen verantwoordelijkheden, kan hij in Hem weer vertrouwen en hoop vinden. “Uit het hart van de Drie-eenheid, uit het diepste van het mysterie van God ontspringt en vloeit onophoudelijk de grote stroom van de barmhartigheid. Deze bron zal nooit kunnen opdrogen, hoe velen er ook zijn die tot haar naderen. Telkens als iemand er behoefte aan zal hebben, zal hij tot haar kunnen komen, omdat de barmhartigheid van God eindeloos is” (MV, 25). Vergeving voor ondergaan onrecht is niet gemakkelijk, maar is een weg die de genade mogelijk maakt. Vandaar de noodzaak van een pastoraal van de bekering en verzoening ook via in het bisdom te vestigen gespecialiseerde centra voor het aanhoren van problemen en bemiddeling. In elk geval dient de gerechtigheid ten opzichte van alle, bij de mislukking van een huwelijk betrokken partijen (echtgenoten en kinderen) te worden bevorderd. De christelijke gemeenschap en haar herders hebben de plicht de echtgenoten die uit elkaar zijn gegaan en gescheiden te vragen elkaar met respect en barmhartigheid te behandelen, vooral om het welzijn van de kinderen, die men niet nog meer leed moet berokkenen. Kinderen mogen geen onderwerp van onderlinge strijd worden en er moet naar de beste vormen worden gezocht, opdat zij het trauma van de scheuring in het gezin te boven kunnen komen en kunnen opgroeien op een zo sereen mogelijke wijze. In ieder geval zal de

Kerk altijd het onrecht naar voren moeten brengen dat heel vaak voortvloeit uit een situatie van scheiding.

80. Eenoudergezinnen hebben een verschillende oorsprong: biologische moeders of vaders die nooit hebben willen integreren in een gezinsleven, situaties van geweld waaruit een ouder met de kinderen heeft moeten vluchten, de dood van een van de ouders, het in de steek laten van het gezin door een van de ouders en andere situaties. Wat de oorzaak ook is, de ouder die samen met het kind woont, moet steun en troost vinden bij de andere gezinnen die de christelijke gemeenschap vormen, evenals bij de pastorale organen van de parochie. Deze gezinnen worden vaak verder getroffen door de ernst van de economische problemen, de onzekerheid van tijdelijk werk, de moeite de kinderen te onderhouden, het gebrek aan een huis. Dezelfde pastorale zorg zal betoond moeten worden ten opzichte van weduwen en weduwnaars, kindmoeders en hun kinderen.

81. Wanneer de echtgenoten problemen ervaren in hun relatie, moeten zij kunnen rekenen op de hulp en de begeleiding van de Kerk. De ervaring laat zien dat met adequate hulp en de werking van verzoening van de genade van de Heilige Geest een groot percentage van huwelijks crises op een bevredigende wijze wordt overwonnen. Weten te vergeven en zich vergeven voelen is een fundamentele ervaring in het gezinsleven. Vergeving tussen echtgenoten maakt het mogelijk opnieuw de waarheid van een liefde te ontdekken die voor altijd is en nooit voorbijgaat (vgl. 1 Kor. 13, 8). Op het gebied van gezinsrelaties is de noodzaak van verzoening praktisch dagelijks aanwezig. Onbegrip dat is te wijten aan de relaties met de familie waaruit men zelf voortkomt, een conflict tussen verschillende culturele en religieuze gewoonten, onenigheid omtrent de opvoeding van de kinderen, bezorgdheid door economische moeilijkheden, spanning die ontstaat ten gevolge van afhankelijkheid en verlies van werk. Het zijn enkele van de steeds terugkerende oorzaken van spanningen en conflicten. De moeizame kunst van de verzoening, die de ondersteuning van de genade nodig heeft, heeft behoefte aan een edelmoedige samenwerking van verwanten en vrienden en soms ook aan externe en professionele hulp. In de meest verdrietige gevallen, zoals die van echtelijke ontrouw, is een ware herstelwerkzaamheid noodzakelijk waarvoor men zich beschikbaar moet stellen. Een gewonde verbintenis kan worden hersteld: tot deze hoop moet men vanaf de voorbereiding op het huwelijk worden opgevoed. De werking van de Heilige Geest, het ontvangen van het sacrament van verzoening en de noodzaak van door ervaren bedienaren begeleide trajecten, zijn bij de zorg voor gewonde personen en gezinnen fundamenteel.

82. Voor zeer veel gelovigen die de ervaring van een ongelukkig huwelijk hebben gekend, is een controle van de ongeldigheid van het huwelijk een weg die kan worden begaan. De recente *Motu Proprio's Mitis iudex Dominus Iesus* en *Mitis et misericors Iesus* hebben geleid tot een vereenvoudiging van de procedures voor een eventuele nietigverklaring van het huwelijk. Met deze teksten heeft de Heilige Vader ook duidelijk willen maken “dat de bisschop zelf in zijn Kerk, waarover hij is aangesteld als herder en hoofd, juist daardoor rechter is onder de aan hem toevertrouwde gelovigen” (MI, preambule, III). Het in praktijk brengen van deze documenten vormt dus een grote verantwoordelijkheid voor de diocesane ordinaris, die geroepen is enkele zaken zelf te beoordelen en in ieder geval een gemakkelijkere toegang van de gelovigen tot gerechtigheid te garanderen. Dit houdt de voorbereiding in van voldoende personeel dat bestaat uit geestelijken en leken en dat zich op de eerste plaats wijdt aan deze kerkelijke dienst. Daarom zal het noodzakelijk zijn een dienst van informatie, advies en bemiddeling, verbonden met de gezinspastoraal ter beschikking te stellen, die ook de mensen zal kunnen opvangen met het oog op een onderzoek voorafgaand aan een huwelijksproces, gescheiden personen of paren in crisis (vgl. MI, art. 2-3).

83. Het getuigenis van hen die ook in moeilijke omstandigheden niet beginnen aan een nieuwe verbintenis en daarbij trouw blijven aan de sacramentele band, verdient waardering en ondersteuning van de kant van de Kerk. Zij wil hun het gelaat laten zien van een God die trouw is aan zijn liefde en altijd in staat is opnieuw kracht en hoop te schenken. Personen die uit elkaar zijn gegaan of zijn gescheiden, maar niet opnieuw zijn gehuwd en vaak getuigen zijn van huwelijksrouw, dienen bemoedigd te worden om in de eucharistie de spijs te vinden die hen in hun toestand ondersteunt.

Onderscheiding en integratie

84. Gedoopten die zijn gescheiden en opnieuw een burgerlijk huwelijk zijn aangegaan, moeten op de verschillende mogelijke manieren meer in de christelijke gemeenschappen worden geïntegreerd, waarbij iedere gelegenheid tot aanstoot wordt vermeden. De logica van de integratie is de sleutel tot hun pastorale begeleiding, opdat zij niet alleen weten dat zij behoren tot het Lichaam van Christus, dat de Kerk is, maar een vreugdevolle en vruchtbare ervaring hiervan kunnen hebben. Zij zijn gedoopt, zij zijn broers en zusters, de Heilige Geest stort in hen gaven en charisma's tot welzijn van allen. Hun deelname kan tot uitdrukking komen in verschillende kerkelijke diensten: daarom moet men onderscheiden welke van de verschillende tegenwoordig gepraktiseerde vormen van uitsluiting op liturgisch, pastoraal, opvoedkundig en institutioneel gebied kunnen worden overwonnen. Zij moeten zich niet alleen niet geëxcommuniceerd voelen, maar zij kunnen leven en rijpen als levende ledematen van de Kerk en haar daarbij als een moeder voelen die hen altijd opvangt, met genegenheid voor hen zorgt en hen bemoedigt op de weg van het leven en het evangelie. Deze integratie is ook noodzakelijk voor de zorg voor en de christelijke opvoeding van hun kinderen, die als het belangrijkste moeten worden beschouwd. Voor de christelijke gemeenschap is het zorgen voor deze personen niet een verzwakking van het eigen geloof en het getuigenis omtrent de onontbindbaarheid van het huwelijk: integendeel, de Kerk brengt juist in deze zorg haar naastenliefde tot uitdrukking.

85. De heilige Johannes Paulus II heeft een allesomvattend criterium geboden dat de basis blijft voor een inschatting van deze situaties: "De herders moeten weten dat zij, uit liefde voor de waarheid, verplicht zijn de situaties goed te onderscheiden. Er is immers verschil tussen degenen die zich oprecht ingespannen hebben om hun eerste huwelijk te redden, maar op volkomen onrechtvaardige wijze in de steek gelaten zijn, en degenen die door hun eigen zware schuld een kerkrechtelijk geldig huwelijk stuk gemaakt hebben. Ten slotte zijn er degenen die een nieuwe verbintenis zijn aangegaan met het oog op de opvoeding van de kinderen en die soms in geweten overtuigd zijn dat het vorige huwelijk, dat onherstelbaar verbroken is, nooit geldig is geweest" (FC, 84). Het is derhalve de taak van de priester de betreffende personen te begeleiden op de weg van de onderscheiding overeenkomstig het onderricht van de Kerk en de richtlijnen van de bisschop. In dit proces zal het nuttig zijn een gewetensonderzoek te doen door middel van momenten van reflectie en berouw. Zij die gescheiden zijn en een nieuw huwelijk zijn aangegaan, zouden zich moeten afvragen hoe zij zich ten opzichte van hun kinderen hebben gedragen, toen de huwelijksverbintenis in een crisis is terechtgekomen; of er pogingen tot verzoening zijn geweest; hoe de toestand is van de partner die in de steek is gelaten; welke consequenties de nieuwe relatie heeft voor de rest van het gezin en de gemeenschap van gelovigen; welk voorbeeld deze de jongeren geeft die zich op het huwelijk moeten voorbereiden. Een eerlijke reflectie kan het vertrouwen in de barmhartigheid van God, die niemand wordt onthouden, versterken.

Bovendien kan men niet ontkennen dat in sommige omstandigheden “de toerekenbaarheid van en de verantwoordelijkheid voor een daad verminderd of zelfs opgeheven worden” (CKK, 1735) op grond van verschillende factoren. Dientengevolge moet het oordeel over een objectieve situatie niet leiden tot een oordeel over de “subjectieve toerekenbaarheid” (Pauselijk Raad voor Wetsteksten, *Verklaring van 24 juni 2000*, 2a). In bepaalde omstandigheden vinden de personen het zeer moeilijk anders te handelen. Daarom is het, ook al handhaaft men een algemene norm, noodzakelijk te erkennen dat de verantwoordelijkheid ten opzichte van bepaalde handelingen of beslissingen niet in alle gevallen hetzelfde is. De pastorale onderscheiding moet zich, ook al houdt zij rekening met het juist gevormde geweten van de personen, belasten met deze situaties. Ook de gevolgen van gestelde daden zijn niet in alle gevallen dezelfde.

86. Het traject van begeleiding en onderscheiding richt deze gelovigen op een bewustwording van hun toestand voor God. Een gesprek met een priester in het *forum internum* draagt bij aan de vorming van een juist oordeel over wat de mogelijkheid van een vollere deelname aan het leven van de Kerk belemmert, en de stappen die deze kunnen begunstigen en doen groeien. Gegeven dat er in dezelfde wet geen geleidelijkheid is (vgl. FC, 34), zal deze onderscheiding nooit kunnen afzien van de vereisten van waarheid en naastenliefde van het evangelie die door de Kerk worden voorgehouden. Opdat dit gebeurt, dienen de noodzakelijke voorwaarden te worden gewaarborgd van nederigheid, terughoudendheid, liefde voor de Kerk en haar onderricht, in een oprecht zoeken naar de wil van God en in het verlangen tot een volmaakt antwoord hierop te komen.

Hoofdstuk IV **Gezin en evangelisatie**

De spiritualiteit van het gezin

87. Het gezin is in zijn roeping en zending waarlijk een schat van de Kerk. Echter, zoals de heilige Paulus zegt met betrekking tot het evangelie, “dragen wij deze schat in aarden potten” (2 Kor. 4, 7). Boven de ingang van het gezinsleven, zegt paus Franciscus, “staan drie woorden geschreven [...]: “mag ik?”, “dank je”, “sorry”. Deze woorden openen immers de weg om goed in het gezin te leven, om te leven in vrede. Het zijn eenvoudige woorden, maar niet zo eenvoudig in praktijk te brengen! Zij bevatten een grote kracht: de kracht om het huis te beschermen, ook door duizend moeilijkheden en beproevingen heen; het ontbreken hieraan opent integendeel langzamerhand scheuren die het zelfs in elkaar kunnen doen storten” (Franciscus, Algemene audiëntie, 13 mei 2015). Het onderricht van de pausen nodigt ons uit de geestelijke dimensie van het gezinsleven te verdiepen, uitgaande van de herontdekking van het gebed in het gezin en het gemeenschappelijk luisteren naar het Woord van God, waaruit de inzet van de naastenliefde voortvloeit. Belangrijkste voedsel van het geestelijk leven van het gezin is de eucharistie, vooral op de dag des Heren, als teken dat het ten diepste geworteld is in de kerkgemeenschap (vgl. Johannes Paulus II, *Dies Domini*, 52.66). Het gebed thuis, de deelname aan de liturgie en de praktijk van volks- en Mariadevoties zijn doeltreffende middelen voor een ontmoeting met Jezus Christus en een evangelisatie van het gezin. Dat zal de bijzondere roeping van de echtgenoten benadrukken om met de genade van de Heilige Geest hun heiligheid te verwezenlijken door het huwelijksleven en door deel te hebben aan het mysterie van het kruis van Christus, dat moeilijkheden en lijden verandert in een offer van liefde.

88. In het gezin is tederheid de band die de ouders onder elkaar en dezen met hun kinderen verenigt. Tederheid wil zeggen geven met vreugde en in de ander de vreugde wekken zich bemind te voelen. Zij komt in het bijzonder tot uitdrukking in het zich met verfijnde aandacht richten op de beperkingen van de ander, in het bijzonder wanneer deze duidelijk naar voren komen. Met fijngevoeligheid en respect behandelen betekent de wonden verzorgen en weer hoop schenken, zodat men in de ander het vertrouwen weer tot leven brengt. Tederheid in de gezinsrelaties is de dagelijkse deugd die de innerlijke en relationele conflicten helpt overwinnen. Wat dit betreft, nodigt paus Franciscus ons uit na te denken: “Hebben wij de moed met tederheid de moeilijke situaties en de problemen van wie ons nabij is, op te vangen, of geven wij de voorkeur aan onpersoonlijke oplossingen die misschien wel efficiënt zijn, maar zonder de warmte van het evangelie zijn? Hoeveel tederheid heeft de wereld tegenwoordig nodig! Geduld van God, nabijheid van God, tederheid van God” (Homilie ter gelegenheid van de Heilige Nachtmis op het Hoogfeest van de Geboorte van de Heer, 24 december 2014).

Het gezin als onderwerp van de pastoraal

89. Wil het christelijk gezin trouw zijn aan zijn zending, dan zal het goed moeten begrijpen waaruit deze voortkomt: het kan niet evangeliseren zonder te worden geëvangéliseerd. De zending van het gezin bevat de vruchtbare verbintenis van de echtgenoten, de opvoeding van de kinderen, het getuigenis van het sacrament, de voorbereiding van andere paren op het huwelijk en de vriendschappelijke begeleiding van de paren of gezinnen die moeilijkheden tegenkomen. Vandaar het belang van een evangeliserende en catechetische krachtsinspanning die gericht is op het innerlijk van het gezin. Wat dit betreft, dient men ervoor te zorgen de paren, moeders en vaders te waarderen als actieve subjecten van de catechese, vooral ten opzichte van de kinderen, in samenwerking met priesters, diakens, godgewijde personen en catechisten. Deze krachtsinspanning begint vanaf de eerste serieuze deelname hieraan van het paar. De gezinscatechese is van groot nut als doeltreffende methode om de jonge ouders te vormen en hen bewust te maken van hun zending als evangelisatoren van het eigen gezin. Bovendien is het zeer belangrijk de band te onderstrepen tussen gezinservaring en christelijke initiatie. De christelijke gemeenschap moet in haar geheel de plaats worden waar gezinnen worden geboren, elkaar ontmoeten en met elkaar in dialoog treden, op weg in het geloof en trajecten delend van groei en wederzijdse uitwisseling.

90. De Kerk moet in de gezinnen een gevoel storten van tot de Kerk behoren, een “wij”-gevoel, waarbij geen enkel lid wordt vergeten. Allen moeten worden bemoedigd de eigen capaciteiten te ontwikkelen en het plan van het eigen leven ten dienste van het Rijk van God te verwezenlijken. Ieder gezin dat in de kerkelijke context is ingevoegd, moet opnieuw de vreugde ontdekken van de gemeenschap met andere gezinnen om het algemeen welzijn van de maatschappij te dienen door een politiek, een economie en een cultuur ten dienste van het gezin te bevorderen, ook door het gebruik van de sociale netwerken en de media. Men zou graag de mogelijkheid zien om kleine gemeenschappen van gezinnen te creëren als levende getuigen van de evangelische waarden. Men neemt de behoefte waar om enkele gezinnen voor te bereiden, te vormen en een gevoel van verantwoordelijkheid te geven die andere kunnen begeleiden om christelijk te leven. Ook dienen de gezinnen te worden vermeld en bemoedigd die zich beschikbaar stellen om de zending “*ad gentes*” te beleven. Ten slotte wordt er gewezen op het belang om de jongerenpastoraal met de gezinspastoraal te verbinden.

De relatie met culturen en instellingen

91. De Kerk, “in de loop der tijden in diverse situaties levend, heeft de resultaten van de verschillende culturen aangewend om de boodschap van Christus in haar prediking onder alle volken te verbreiden en uit te dragen, deze uit te diepen en meer inzichtelijk te maken, er een betere uitdrukking aan te geven in de liturgische viering en in het leven van de veelsoortige gemeenschappen van gelovigen” (GS, 58). Het is dus belangrijk rekening te houden met deze culturen en ieder ervan te respecteren in haar bijzonderheden. Het is ook passend te herinneren aan hetgeen de zalige Paulus VI schreef: “Ongetwijfeld vormt juist de breuk tussen evangelie en cultuur het drama van onze tijd, zoals dat ook in andere tijden het geval was. Het is daarom nodig met alle kracht te werken aan een ruimhartige evangelisatie van de cultuur, beter gezegd: van de culturen” (EN, 20). De huwelijks- en gezinspastoraal dienen de positieve elementen die men in de diverse religieuze en culturele ervaringen tegenkomt en die een “*praeparatio evangelica*” vertegenwoordigen, te waarderen. Bij de ontmoeting met de culturen zal echter een evangelisatie die let op de eisen van een menselijke bevordering van het gezin, zich niet kunnen onttrekken aan het vrijmoedig aanklagen van culturele, maatschappelijke, politieke en economische omstandigheden. De groeiende hegemonie van de marktlogica, die ruimte en tijd voor een authentiek gezinsleven reduceert, draagt er ook aan bij discriminatie, armoede, uitsluiting, geweld te verergeren. Onder de verschillende gezinnen die in economisch behoeftige omstandigheden verkeren ten gevolge van werkeloosheid of onbestendigheid van werk of het gebrek aan maatschappelijk-geneeskundige hulp, gebeurt het niet zelden dat sommigen, omdat zij geen krediet kunnen krijgen, het slachtoffer worden van woeker en zich soms gedwongen zien hun huis en zelfs hun kinderen in de steek te laten. Men stelt voor, wat dit betreft, economische structuren voor adequate hulp te creëren om deze gezinnen te helpen of structuren die in staat zijn de solidariteit van gezinnen en maatschappij te bevorderen.

92. Het gezin is “de eerste, levenskrachtige cel van de maatschappij” (AA, 11). Het moet opnieuw zijn roeping tot ondersteuning van het maatschappelijk leven in al zijn aspecten ontdekken. Het is absoluut noodzakelijk dat de gezinnen door zich te verenigen de manieren vinden om een interactie te hebben met politieke, economische en culturele instellingen om een rechtvaardigere maatschappij op te bouwen. Daarvoor dienen een dialoog en samenwerking met de maatschappelijke structuren te worden ontwikkeld en moeten leken worden aangemoedigd en ondersteund die zich als christenen inzetten op cultureel en maatschappelijk-politiek gebied. De politiek moet in het bijzonder het principe van de subsidiariteit respecteren en de rechten van het gezin niet beperken. Met het oog hierop is het belangrijk het “*Charter van de rechten van het Gezin*” (vgl. Pauselijke Raad voor het Gezin, 22 oktober 1983) en de “*Universele Verklaring van de Rechten van de Mens*” (10 december 1948) in overweging te nemen. Voor christenen die werkzaam zijn in de politiek, moet de inzet voor het leven en het gezin prioriteit hebben, aangezien een maatschappij die het gezin verwaarloost, haar opening naar de toekomst heeft verloren. Gezinsverenigingen die met groepen van andere christelijke tradities samenwerken, hebben onder andere als hun belangrijkste doeleinden de bevordering en bescherming van het leven en het gezin, van de vrijheid van opvoeding en van de vrijheid van godsdienst, van de harmonisatie tussen de tijd voor het werk en de tijd voor het gezin, de bescherming van de vrouw in het werk, de bescherming van het gewetensbezwaar.

Het openstaan voor de zending

93. Het gezin van gedoopten is van nature missionair en doet het eigen geloof groeien door het aan anderen, vóór alles aan de eigen kinderen, te schenken. Het feit zelf dat men de gemeenschap van het gezin beleeft, is de eerste vorm van verkondiging ervan. De evangelisatie begint inderdaad bij het gezin, waarin niet alleen het fysieke leven, maar ook het geestelijk leven wordt doorgegeven. De rol van de grootouders bij de overdracht van het geloof en de

religieuze praktijken mag niet worden vergeten: zij zijn getuigen van de band tussen de generaties, behoeders van tradities van wijsheid, gebed en goed voorbeeld. Het gezin wordt zo een subject van pastoraal handelen door middel van de uitdrukkelijke verkondiging van het evangelie en de erfenis van veel vormen van getuigenis: solidariteit jegens de armen, openstaan voor de diversiteit van de personen, bescherming van de schepping, morele en materiële solidariteit jegens andere, vooral behoeftige gezinnen, de inzet voor het bevorderen van het algemeen welzijn ook door de verandering van onrechtvaardige maatschappelijke structuren, te beginnen bij het gebied waarin het leeft, door werken van lichamelijke en geestelijke barmhartigheid te doen.

SLOT

94. In de loop van deze Vergadering hebben wij, synodevaders, verenigd rond paus Franciscus, de tederheid en het gebed van heel de Kerk ervaren, zijn wij op weg geweest zoals de leerlingen van Emmaus en hebben wij de aanwezigheid van Christus herkend in het breken van het brood aan de tafel van de eucharistie, in de broederlijke gemeenschap, in het delen van pastorale ervaringen. Wij wensen dat de vrucht van dit werk, dat nu in de handen wordt gelegd van de opvolger van Petrus, geloof en vreugde schenkt aan de zovele gezinnen in de wereld, richting geeft aan herders en werkers in de pastoraal en een stimulans is voor het werk van de evangelisatie. Aan het slot van dit verslag vragen wij de Heilige Vader nederig dat hij de gelegenheid om een document over het gezin aan te bieden op waarde schat, opdat daarin, in de huiskerk, steeds meer Christus schijnt, het licht der wereld.

Gebed tot de Heilige Familie

Jezus, Maria, Jozef,
in u aanschouwen wij
de schittering van de ware liefde,
tot u richten wij ons met vertrouwen.

Heilige Familie van Nazareth,
maak ook onze gezinnen
tot een plaats van gemeenschap en een cenakel van gebed,
een authentieke school van het evangelie
en een kleine huiskerk.

Heilige Familie van Nazareth,
moge men in de gezinnen nooit de ervaring opdoen
van geweld, opsluiting en verdeeldheid:
moge ieder die gewond is of aan wie aanstoot is gegeven,
spoedig vertroosting en genezing kennen.

Heilige Familie van Nazareth,
wek in allen opnieuw het bewustzijn
van het heilig en onschendbaar karakter van het gezin,
de schoonheid ervan in Gods plan.

Jezus, Maria en Jozef,
aanhoor ons, verhoor onze smeekbede.

Amen

Stemming over de nummers afzonderlijk van het eindverslag van de Bisschoppensynode aan de Heilige Vader Franciscus

Bij de stemming aanwezige Vaders: 265

[Tweederde: 177]

Niet aangegeven zijn de onthoudingen

Nummer	ja	nee
1	260	0
2	257	0
3	255	1
4	256	2
5	256	3
6	249	9
7	248	9
8	245	9
9	254	4
10	253	7
11	256	1
12	253	5
13	255	5
14	256	5
15	255	5
16	254	8
17	259	1
18	258	1
19	255	5
20	257	3
21	256	4
22	252	4
23	253	4
24	255	5
25	242	15
26	256	2
27	251	9
28	257	4
29	249	8
30	250	7
31	253	7
32	249	6
33	246	12
34	245	11
35	259	2
36	256	3
37	252	6

38	251	5
39	255	3
40	255	6
41	253	7
42	257	2
43	254	6
44	247	11
45	249	6
46	254	5
47	246	11
48	253	6
49	253	5
50	252	6
51	250	11
52	252	5
53	244	15
54	236	21
55	243	14
56	248	10
57	257	2
58	247	14
59	258	3
60	259	1
61	254	7
62	259	0
63	237	21
64	247	11
65	252	7
66	258	0
67	259	0
68	253	3
69	236	21
70	213	47
71	218	42
72	229	29
73	236	24
74	223	36
75	205	52
76	221	37
77	247	11
78	250	8
79	246	14
80	253	6
81	253	7
82	244	16
83	248	12
84	187	72
85	178	80
86	190	64
87	255	3

88	252	4
89	257	2
90	255	5
91	248	12
92	256	4
93	255	2
94	253	5

Copyright: Liberia Editrice Vaticana/SRKK

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Onder redactie van dr. L.J.M. Hendriks

Eindredactie: pers en communicatie SRKK, Utrecht.